

Πορευθέντες

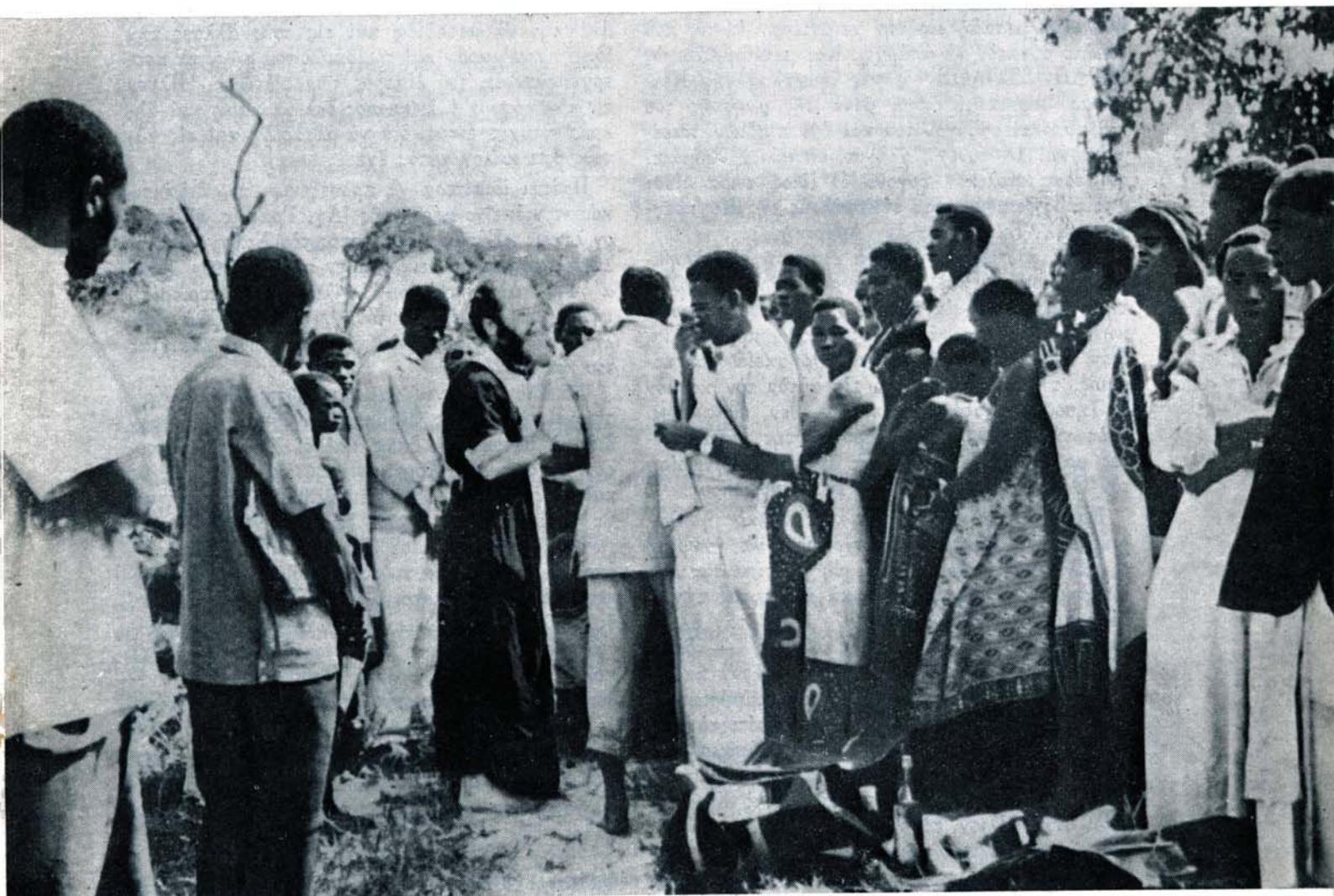
μαθητεύσατε πάντα τα' ἔδυν (Ματθ. κκ. 19)

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΙΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ "ΠΟΡΕΥΘΕΝΤΕΣ"

Προετοιμία γιὰ τὸ δάπτισμα 69 νεοφωτίστων Ἰθαγενῶν στὴν Δυτικὴ Τανζανία (σ. 8-11).

ΤΕΥΧΟΣ 25

ΕΤΟΣ Ζ' 1965 (1)

Περιεχόμενα: Μητροπολίτου Γερμανοῦ Πολυκεώδουν: Σκέψεις γύρω ἀπὸ τὴν «Πορευθέντες»	2
· Ήλία Βουλγαράκη: Ιεραποστολὴ καὶ ἐνότητες	4
· Αρχιμ. Ἀραστασίου Γιαννουλάτου: Σύντομο χρονικὸ ἀπὸ τὴν ἴδαις μιᾶς δῷθοδος Κοινότητος στὴν Δυτικὴ Τανζανία	8
· Αρχιμ. Eugene Smirnoff: Ρωσικὲς Ιεραποστολές	12
· Ιωάννου Χρ. Κωνσταντινίδη: Ορθόδοξος Ιεραποστολὴ πρὸς τοὺς Αλανοὺς τοῦ Καυκάσου	14

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ "ΠΟΡΕΥΘΕΝΤΕΣ..

Πρὸ δὲ λίγων ἐτῶν εἰς ἕνα τελειοδίδακτον ἀπόφοιτον τοῦ Θεολογικοῦ Τμῆματος τοῦ ὁνομαστουῦ Princeton University, τὸν F. L., δεκατέσσαρες λαμπραὶ ἀπὸ πάσης ἀπόφεως θέσεις εἶχον παρουσιασθῆ. Αὐτὸς δημως, ἀντὶ δλων, εἶπεν δὲ τι θὰ γῆθελε γὰ μεταβῆ εἰς τὴν χειροτέραν θέσιν, ποὺ θὰ γῆτο δυνατόν γὰ ὑπάρχῃ. Καὶ μετέβη τότε ὡς ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΟΣ εἰς τὰς ζούγκλας τῆς Κεντρώας Ἀφρικῆς, ὅπου, μετὰ τῆς μνηστῆς του καὶ κατόπιν συζύγου του καὶ δύο παιδιῶν, παρέμεινε ἐπὶ 15 συνεχῆ χρόνια, ἐπιτελῶν θαυμάσιον ιεραποστολικὸν ἔργον. Οἱ ἔτις τώρα εἶναι ἀπὸ τοὺς διευθύνοντας ἐγκεφάλους τῆς Κογκρεγκέσιοναλ Ἐκκλησίας ἐν Ἀμερικῇ.

Εἶναι ἀληθὲς δὲ διὰ νὰ διατηρῇ τὸν ἀληθινὸν προορισμὸν καὶ τὴν πραγματικὴν ἀποστολὴν τῆς μία Ἐκκλησία πρέπει νὰ ἔχῃ ιεραποστολικὴν κίνησιν καὶ ιεραποστολικὸν πρόγραμμα, διότι ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι Θρησκεία παγκόσμιος, τὴν δποίαν ἔφερεν εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Πρόκειται δθεν, συμφώνως, πρὸς τὴν ἐγτολὴν τοῦ Ἰδρυτοῦ τῆς «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη», γὰ γνωρίσῃ τὸν Θεόν-Πατέρα εἰς δλους τοὺς ἀνθρώπους.

Κατὰ ταῦτα, κάθε Χριστιανός, λαϊκὸς ἢ αληθικός, ἔχει ὑπερτάτην ὑποχρέωσιν γὰ γνωρίσῃ τὸν ἀληθινὸν Θεόν εἰς τοὺς μὴ γνωρίσαντας Αὐτὸν ἀκόμη. Πόσον ψυχολογικὰ ἀνέπτυσσε τὴν ἰδέαν αὐτὴν ὁ Ψαλμωδός (ν', 15), ὅταν ἔλεγε τὰς χαρακτηριστικὰς ἔκείνας λέξεις: —«διδάξω ἀνδριμούς τὰς δόδούς σου». Υπάρχουν ἀκόμη εἰς τὸν πλανήτην αὐτὸν δύο δισεκατομμύρια ἀνθρώπων, οἱ δποῖοι δὲν ἔγγρωρισαν εἰσέτι τὸ φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ. Καὶ εἶναι ὑποχρέωσις ΟΛΩΝ μας γὰ ἀσκήσωμεν ιεραποστολικὸν πνεῦμα διὰ γὰ μεταδοθῆ καὶ εἰς αὐτοὺς τὸ Χριστιανικὸν Εὐαγγέλιον, τὸ δποῖον δίδει ἀπόκρισιν εἰς δλα τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς.

Οἱ ιεραποστολικὸς ζῆλος δεικνύει τὸν διαθιδὸν τῆς πίστεως τοῦ ἀνθρώπου. Κάθε ἀτομον ἔχει ὑποχρέωσιν γὰ μεταδίδῃ τὸ φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τοὺς μὴ γνωρίσαντας αὐτό. Πολὺ

ἐπιγραμματικὰ τὸ εἶπε ὁ Ἀπ. Παῦλος, ὁ πρῶτος ἐκεῖνος Μέγας Ιεραπόστολος καὶ Ἀρχηγὸς τῆς Ιεραποστολῆς, ὅταν ἐτόνιζε τὸ «οὐαὶ μοι εἴ τιν μὴ εὐαγγελίζωμαι» (Α' Κορ. θ', 16). Οἱ ἀνθρωποὶ δὲ καλὸς πρέπει νὰ αἰσθάνεται τὴν ἀγάγκην γὰ μεταδίδῃ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους τὴν ἰδικήν του χαρὰν καὶ τὸ ἰδικόν του φῶς, τὸ προερχόμενον ἐκ τοῦ Πατρὸς τῶν φύτων. Ἡλθεν εἰς τὸν κόσμον ὁ ἀνθρωπος διὰ γὰ κάμη καὶ ἄλλους εὐτυχισμένους, διὰ νὰ μεταδίδῃ καὶ εἰς αὐτοὺς δὲ τι καλὸν αὐτὸς ἔχει.

Πρέπει ἴδιαιτερα γὰ προσέξωμε τὸ διδακτικῶταν ἐκεῖνο μέρος τῆς Ἀγ. Γραφῆς, τὸ δποῖον λέγει: «Εὔρισκει Φίλιππος τὸν Ναθαναὴλ καὶ λέγει πρὸς αὐτόν, εὐρήκαμεν τὸν Ἰησοῦν» (Ιω. α' 47). Δὲν ἥρκεσθη ὁ Φίλιππος γὰ περιορίσῃ τὴν χαρὰν εἰς τὸν ἑαυτόν του μόνον, ἀλλὰ ἥρκεσθε γὰ κάμη κοινωνὸν τῆς χαρᾶς καὶ εὐτυχίας του καὶ ἄλλους.

Τὸ ἴδιον ἔκαμψον καὶ οἱ πρῶτοι-πρῶτοι Χριστιανοί, ὁ δὲ Ἀπ. Παῦλος ἐκινεῖτο γυχθημερὸν διὰ νὰ μεταδώσῃ, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι, τὸ φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ πρὸς τοὺς ἔγγύς καὶ τοὺς μακράν. Ἐχομεν ἀφθονα παραδείγματα ἀνθρώπων, οἱ δποῖοι ἐπλάτυναν τὸν ἑκυτόν των, οἱ δποῖοι «ἐπορεύθησαν μακρὰν ὁδόν», οἱ δποῖοι ἔζησαν διὰ τοὺς ἄλλους, συμβουλεύσατες, διδάξαντες, παρηγορήσατες, στηρίζαντες, διότι «λόγος στηλώνει τὴν ζωήν». Δὲν εἶναι μόνον ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος. Εἶναι καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς «Ἐλληνας Ορθοδόξους, ποὺ ἀνέδειξαν πνεῦμα ιεραποστολικόν. Εἶναι οἱ γεώτεροι μάρτυρες.

Μήπως οἱ Μοναχοὶ τῶν πρώτων ἴδιως αἰώνων, μήπως τὸ Βυζάντιον ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ ἔζησ, μήπως τόσοι καὶ τόσοι ἄλλοι, δὲν μᾶς παρέχουν μίαν εἰκόνα ιεραποστολικῆς δυνατῆς κινήσεως; Καὶ δὲ Γρηγόριος ὁ Φωτιστὴς δὲν ἔγινε δυνατὸς Ιεραπόστολος καὶ Ἀρχηγὸς γενεᾶς Ιεραποστόλων; «Ἐγας ξένος σοφὸς λέγει: «Τὸ ἔργον τῶν Ιεραποστόλων ἦτο μία ἀπὸ τὰς δόξας τοῦ Βυζαντίου». Χάριν συγ-

τοιμίας δὲν ἀναφέρω ἐνταῦθα διγόματα Ἱεραποστόλων γενικῶς εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν οἱ ὄποιοι ἔζητησαν γὰρ «σώσουν τὸ ἀπολωλός», καὶ συγεισφέρον πολλὰ διὰ τὴν διάδοσιν τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως. Ὁ Θεὸς γνωρίζει τὰ ὄντα τῶν.

Σήμερον, περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην προγονιμένην ἐποχήν, ἐπιβάλλεται εἰς τὴν Ἑλλην. Ὁρθόδοξίαν, ὅπως, καίτοι ἐμπερίστατος, ἀναπτύξῃ τὴν Ἐξωτερικὴν Ἱεραποστολήν, ἀκολουθοῦσσα τὸ ἀνέκαθεν Ἱεραποστολικόν της πνεῦμα. Ἡ Ἱεραποστολικὴ ζωὴ εἶναι φρούριον ἀπρόσθλητον, τὸ δόποιον κανεὶς δὲν ἥμπορεῖ γὰρ τὸ προσδάλη. Ἡ δυστυχία τῶν ἄλλων—καὶ ἐνυοῦ πρὸ παντὸς τὴν πνευματικὴν δυστυχίαν—τῶν ἐν Ἀφρικῇ Ἰδίως καὶ Ἀσίᾳ, πρέπει γὰρ μᾶς κάμινη νὰ γοιώθωμε μέσα μας βαθυτέραν τὴν ἀνάγκην νὰ μεταδίδωμεν εἰς αὐτοὺς τὸν πραγματικὸν Χριστιανισμόν, τὴν ἀληθινὴν Χριστιανικὴν χαράν.

Ἡ ὄλικὴ βοήθεια εὐχαριστεῖ προσωρινά, ἀλλὰ δὲν θεραπεύει. Καμιάν φοράν μάλιστα ἥμπορεῖ καὶ νὰ βλάψῃ, ἐνῷ ἡ πνευματική, ἡ ψυχικὴ βοήθεια φωτίζει, ζεσταίγει, χαροποιεῖ εἰς τὸ διηγεκές. Δέλη πρέπει, μὲ ἄλλας λέξεις, γὰρ μείνωμεν ἀσυγτρόφιαστοι, κλεισμένοι εἰς τὸν ἑαυτόν μας, ἀλλὰ νὰ ἐπεκτείνωμεν ἑαυτούς, νὰ ζήσωμεν διὰ τοὺς ἄλλους. Ο καθείς μας εἶναι ἔνα μικρὸ κομμάτι τοῦ συγόλου. Καὶ πρέπει γὰ

προσφέρωμε ΟΛΗΝ μας τὴν δύναμιν διὰ τὴν πλήρη διαφώτισιγ τῆς ἀνθρωπότητος.

Πολὺ ἐπιτυχημένα τὸ εἶπε ὁ J. J. Rousseau: «Μὴ ἀνέχεσθε», ἐτόνισε, «οὔτε ἀνθρώπους, ποὺ νὰ ζοῦν μέσα εἰς τὸν πλοῦτον οὔτε ἀνθρώπους, ποὺ νὰ ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακομοιριάν». Ἡ πεῖρα τοῦ γράφοντος τὰς πτωχὰς αὐτὰς γραμμιὰς εἶναι ὅτι διὸν ὁ ἀνθρωπὸς ἀγωνίζεται ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος τόσον εὐτυχέστερος καὶ ἴσχυρότερος γίνεται. Εἴμεθα ἀλληλέγγυοι εἰς αὐτὸ τὸ μεγάλο δρᾶμα τῆς ζωῆς· καὶ κρύπτονται πολλὰ δράματα πίσω ἀπὸ κάθε χαμόγελο, ποὺ βλέπομε γύρω μας.

Εἶναι εὐτύχημα παρήγορον ὅτι μέσα εἰς τὴν πεζότητα τῆς ζωῆς, παρουσιάσθησαν σήμερον ἀρκετοὶ ἐν Ἑλλάδι νέοι, λαΐκοι καὶ κληρικοί, ποὺ προσπαθοῦν γὰρ κάμιουν ὅτι δυνατὸν διὰ ν' ἀγαπτύξουν τὴν Ἱεραποστολήν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας, εἰς τοὺς δόποις δὲν ἔχει φθάσει ἀκόμη ἡ ζεστασία καὶ τὸ φῶς τοῦ ἀγνοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Κύριος ἂς τοὺς ἐνισχύῃ διὰ νὰ μὴ δλιγοστεύῃ ὁ ζῆλος τῶν καὶ ὁ Κύριος ἂς φωτίζῃ καὶ ἡμᾶς διὰ νὰ τοὺς ἐνισχύωμεν παντοῦ καὶ πάντοτε, ἔχοντες ὑπ' ὅψιν, ὅτι καὶ εἰς τὴν πλέον ἀπομειαχρυσιένην ἔρημον μιὰ καλὴ πρᾶξις ἔχει τὸν καλὸν ἀντίκτυπόν της εἰς δλόκληρον τὴν οἰκουμένην.

Μητροπολίτης ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΠΟΛΤΖΩ·ΓΔΗΣ
Καθηγητὴς Θεολογικῆς Σχολῆς Βοστώνης

ΑΝΑΓΚΗ ΥΠΕΝΘΥΜΙΣΕΩΣ

Ἐτῶ καὶ αἱ μικρότεραι προτεσταντικαὶ κοινότητες ἔχουν ὠργανωμένα Ἱεραποστολικὰ σώματα μὲ πολυμερῆ δρᾶσιν καὶ κατάρτισιν, αἱ διάφοροι τοπικαὶ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι μὲ ἑκατομμύρια πιστῶν καὶ μακροχρόνιον Ἱεραποστολικὴν παράδοσιν ἐμφανίζωνται ἀδρανεῖς εἰς τὸν τομέα αὐτόν. Κάποτε δέ, διὰ νὰ δικαιολογήσωμεν τὴν πρᾶξιν μας, ἡ μᾶλλον τὴν ἀπραξία μας, κατασκευάζομεν παραδόξους θεωρίας ὑποτιμήσεως τῆς ἀμέσου Ἱεραποστολικῆς δράσεως. Ἡ συνειδητοποίησις τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς διαστάσεως τῆς Ἐκκλησίας, δχι μόνον ἐν τῇ ἐντοίᾳ τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀποστολικῆς πνοῆς, ἀποτελεῖ μίαν τῶν ἀμεσωτέρων ἀναγκῶν τῆς Ἐκκλησίας μας. Εἰς τὸν σύγχρονον οἰκουμενικὸν διάλογον δὲν πρέπει νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὴν μάχην τῆς θεολογίας, ἀλλὰ κυρίως νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὴν μάχην τῆς συνεπείας πρὸς τὴν θεολογίαν μας. Μόνον μία Ὁρθόδοξία συνοδευομένη ἀπὸ δρθοπραξίαν ἥμπορεῖ νὰ εἶναι πειστική. Τὸ «πιστεύω εἰς μίαν ἀγίαν καθολικήν καὶ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΝ, Ἐκκλησίαν», τὸ δόποιον ἀδιακόπως ἐπαναλαμβάνομεν εἰς τὰς ἐπαφάς μας μὲ τοὺς ἄλλους, πρέπει νὰ εὑρῃ τὸ συντομώτερον τὴν πρακτικὴν ἔκφρασίν του, ἀν θέλωμεν νὰ μὴ προδίδωμεν τὴν δρθόδοξον θεωρίαν μας μὲ τὴν ἀδιαφορίαν μας διὰ τὴν δρθόδοξον πρᾶξιν.

Ἄρχιμ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Γ. ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΣ

ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΗ

KAI ENOTHEΣ

EZ ΕΠΟΨΕΩΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ

Αἱ προϋποθέσεις τῆς ἐρεύνης

Τὸ θέμα Ἱεραποστολὴ καὶ ἑνότης ἐγένετο κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ἀντικείμενον συντόνου θεολογικῆς καὶ πρακτικῆς ἐνασχολήσεως, τόσον καὶ κυρίως ἐκ μέρους τῶν Προτεσταντῶν, ὅσον καὶ ἐκ μέρους τῶν Καθολικῶν. Ἡ συμβολὴ τῶν Ὁρθοδόξων εἰς τὴν σύντογον αὐτὴν συζήτησιν ὑπῆρξε κατὰ τὸ μᾶλλον ἡ ἡττον πενιχρά, ἐξηγουμένη ἀφ' ἐνδεικόντων τὴν συνθηκῶν ὑπὸ τὰς ὁποῖας ζῆται τὸ μέγιστον μέρος αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τοῦ διαφορετικοῦ προσανατολισμοῦ τῶν ἀμέσων ἐγδιαφερόντων των καὶ τοῦ ἐξ αὐτῶν ἀρρήκτως συγδεδεμένου θεολογικοῦ στοχασμοῦ.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἔκκλησία θεωροῦσα μὲν ἀπὸ ἀρχῆς ἔαυτὴν ὡς τὴν μόνην ἀληθῶς καὶ ἀγοθεύτως ἐκφράζουσαν τὴν ὄρθην διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ὡς τὴν μόνην ἀμέσως καὶ φυσικῶς συνεχίζουσαν τὴν παλαιὰν ἀποστολικήν, καθολικήν καὶ ἀδιαιρέτον Ἔκκλησίαν, ζῶσα δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐντὸς ἀμιγοῦς ὅμοιογιακοῦ περιβάλλοντος καὶ καταστάσα σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου, ἐκ τῶν εὑρουσῶν αὐτὴν πολιτικῶν καὶ ἀλλων ἀνωμαλιῶν, ἐσωστρεψής καὶ ἀρνησίξενος, δὲν εὑρέθη εἰς ἀμεσον καὶ ἐσωτερικήν ἀνάγκην ὅπως ἀσχοληθῇ μὲ τὸ πρόβλημα τῆς μελέτης μας πέραν τῶν πλαισίων τῆς λατρευτικῆς αὐτῆς ζωῆς.

Ως ἐκ τούτου, ἐπειδὴ ἡ ἑνωτικὴ προσπάθεια δὲν εἶναι διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἔκκλησίαν προϊόν ἀμέσου ἐσωτερικῆς ἀναγκαιότητος, ἡ περὶ αὐτῆς θεωρητικὴ ἐνασχόλησις δὲν ἀποτελεῖ θεολογικὸν κίνημα πηγάδιον ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς Ἔκκλησίας καὶ ἀναπαύσιμον ἐπ' αὐτῆς, ἀλλὰ ἐξαντλεῖται εἰς τινας ἐργασίας ὥρισμένων πρὸς τοῦτο ἀφιερωμένων προσώπων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν, διὰ τοὺς ἀγωτέρω μηγμονευθέντας λόγους, περιορίζεται ἔτι περισσότερον, προ-

κευμένου διὰ τὴν διερεύνησιν τῶν σχέσεων Ἱεραποστολῆς καὶ ἑνότητος. Αὐτογόητον δθειεν εἶναι, ὅτι πᾶσα προσπάθεια, ἀναλαμβανομένη ἐκ μέρους Ὁρθοδόξων ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ, φέρει τὴν προσωπικὴν σφραγίδα τοῦ γράφοντος, ἐκπροσωπεῖ δὲ οὗτος τὴν ὄρθοδοξον ἀντίληψιν οὐχὶ ὡς διερμηγεύων ἐκπεφρασμένην ἡ γενικῶς παραδεκτὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου γνώμην τῆς Ἐκκλησίας του, ἀλλὰ καθ' ὃ μέτρον μετέχει οὗτος εἰς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ζωὴν αὐτῆς.

Τόσον ἡ Ἱεραποστολὴ ὅσον καὶ ἡ ἑνότης εἶναι κατηγορήματα τὰ δόποια ἐνῷ ἔχουν μίαν σαφῆ δρατὴν διάστασιν δὲν παύουν νὰ ἀγήκουν οὐσιαστικῶς εἰς τὸν χώρον τοῦ ὑπερβατικοῦ, δπου ἡ πιστοτέρα αὐτοῦ περιγραφὴ ἀποδίδεται διὰ τῆς λέξεως μιατίριον. Τοιιουτορόπως πᾶσα προέγγισις τῶν ὄρων αὐτῶν ἡ πᾶσα προσπάθεια ἀγαλύσεως τῆς μεταξύ των σχέσεως δὲν εἶγαι δυγατὸν παρὰ νὰ καλύπτῃ μίαν μόνον αὐτῶν διάστασιν. Ἐφ' ὅσον εὑρισκόμεθα εἰσέτι εἰς τὴν περιοχὴν τῆς «ἐκ μέρους γνώσεως» ἀνάλογος θὰ εἶγαι καὶ ἡ «προφητεία» (Α' Κορ. 16' 9). Ἡ διαιπίστωσις αὕτη συμβάλλει πολὺ εἰς τὴν μετὰ ταπειγώσεως ἐνασχόλησιν περὶ τὸ θέμα καὶ μᾶς πλουτίζει εἰς ἀνεκτικότητα, ἀφ' ἐνδεικόντων διὰ μίαν ἐσωτερικὴν πρόθυμον παροχὴν χώρου πρὸς ἀκρόστασιν καὶ ἀλλων ἀπόψεων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὴν «ἀκίνδυνον» ἀντικετώπισιν τοῦ «διαιμαρτάνειν» (Γρηγόριος Θεολόγος, Λόγοι θεολογικοί, P. G. 36, 25). Ἐντὸς μιᾶς τοιαύτης ἀτμοσφαίρας ἡ ὄρθοδοξος ἐπὶ τοῦ θέματος συμβολὴ δὲν δύναται νὰ ἔχῃ χαρακτῆρα ὅμοιογιακόν, ἐκδεχομένου τοῦ ὄρου κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς ἀλλας Ὁμολογίας, ἀλλὰ διομολογιακόν, οὐχὶ ὅμως ὑπὸ τὴν ἐσφαλμένην ἔννοιαν τῆς ἀναζητήσεως ἐνδεικόντων τόπου ἔξω τῶν Ὁμολογιῶν, ἀλλὰ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς φροντίδος παρουσιά-

σεως του γνησίου προσώπου τῆς Ὁρθόδοξου Ὀμολογίας, τὸ διποίον καλλιεργούμενον διὰ τοῦ συνδέσμου τῆς τελειότητος (τῆς ἀγάπης—Κολ. γ' 14) ἀποτελεῖ τὸ μόνον ἔχεγγυον διὰ μίαν ἀλγήθη «ἔνωσιν τῶν διεστώτων».

Αἱ ἐκκλησιολογικαὶ καὶ γενικώτερον αἱ θεολογικαὶ προϋποθέσεις καὶ τὸ πνευματικὸν κλῖμα ἐντὸς τῶν διποίων κινεῖται ὁ ἀσχολούμενος μὲ τὸ θέμα μας καθορίζουν συγήθως τὸν τρόπον κατὰ τὸν διποίον προσεγγίζει τις αὐτό. Ἐάν διὰ τὸν Καθολικὸν αἱ θεολογικαὶ του προϋποθέσεις ἐκκινοῦν ἐκ τῆς περὶ Ἐκκλησίας ἀντιλήψεως του, τὸ δὲ πνευματικόν του κλῖμα εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἡ ἤττον νομικὸν καὶ ἐὰν διὰ τὸν Προτεστάντην ἡ ἀφετηρία τοῦ θεολογικοῦ του στοχασμοῦ στηρίζεται εἰς τὴν ἀνθρωπολογίαν ἡ χριστολογίαν, ἡ δὲ ἡθικοπνευματικὴ του ὑπόστασις μορφοῦται διὰ τοῦ ἐκ τῆς περὶ ἀμαρτίας καὶ χάριτος ἀντιλήψεως πηγάζοντος κατηγορήματος τῆς ὑπακοῆς, διὰ τὸν Ὁρθόδοξον ἡ προϋπόθεσις τοῦ στοχασμοῦ του εἶναι κοσμιολογική — θεολογική, τὸ δὲ πνευματικόν του κλῖμα καθορίζεται ἀπὸ τῆς θεολογικῆς — ἡθικῆς ἀντιλήψεως περὶ ἀγάπης. Ὁ γνωστὸς σχηματικὸς καὶ ἄρα περιοριστικὸς καὶ ἐκβιάζων χαρακτηρισμὸς τῶν τριῶν Ἐκκλησιῶν ὡς τοῦ Πέτρου, Παύλου καὶ Ἰωάννου, εἰδικῶς διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν δύναται γὰρ θεωρηθῆναι ὡς δὲ πλέον ἐπιτυχῆς.

Καίτοι δι’ ἡμᾶς τοὺς Ὁρθόδοξους ἡ περὶ ἀγάπης εὐαγγελικὴ ἐκδοχὴ δὲν ἐγένετο ἀντικείμενον συστηματικῆς θεολογικῆς ἐρεύνης, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἔξαιρέσεων, ὁ ὅρθοδοξος κόσμος αἰσθάνεται ἐξοικείωσιν πρὸς αὐτήν, ὁ δὲ ὅρθοδοξος θεωρητικὸς στοχασμὸς δὲν δοκιμάζει ἐνώπιον τῆς ἔλλειψιν ἀνέσεως, πολὺ δὲ διεγώτερον ἐπιφύλαξιν, ἔξι ἀφορμῆς τοῦ ἐν πολλοῖς ἔξιλογικοῦ αὐτῆς χαρακτῆρος. Ἀσφαλῶς δὲν εἶναι τυχαῖον τὸ γεγονός, διτὶ εἰς τὰς ἑνωτικὰς συζητήσεις οἱ μὲν Καθολικοὶ διμιλοῦν περὶ τῆς καθάρσεως καὶ ἐπαναφορᾶς τῆς Ἐκκλησίας τῶν εἰς τὴν ὅρθην καθολικότητα, οἱ δὲ Προτεστάνται περὶ τοῦ σκανδάλου τοῦ σχίσματος καὶ τῆς ἀναγκαιότητος τῆς μετανοίας, ἐνῷ οἱ Ὁρθόδοξοι τονίζουν τὴν συμβολὴν τῆς ἀγάπης εἰς πᾶσαν περὶ ἑνότητος προσπάθειαν¹.

Ἡ ἀγάπη ὡς βάσις τῆς ἱεραποστολῆς καὶ ἑνότητος.

Ἐν τοῖς κατωτέρω θὰ προσπαθήσωμεν γὰρ προσεγγίσωμεν θεολογικῶς τὸ πρόβλημα τῶν σχέσεων ἑνότητος καὶ ἱεραποστολῆς, ἀφετηρίαν

1. Προθ. τὴν expressis verbis εἰσήγησιν τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηναγόρου κατὰ τὴν συζήτησιν τῆς ἀνακοινώσεως τοῦ Τομέως «Ἐνότης» εἰς Νέον Δελχί, New Delhi 1961, ἔκδ. ὦν Wilhem A. Visser't Hooft, Stuttgart - Basel 1962, σελ. 150.

ἔχοντες τὸ ἥδη μνημονευθὲν ὅρθοδοξον κλῖμα, κυριαρχοῦν στοιχεῖον τοῦ διποίου εἶναι ἡ ἀγάπη. Πρὸς τοῦτο εἴμεθα κατ’ ἀρχὴν ὑποχρεωμένοι γὰρ προδῶμεν εἰς συστηματικὴν ἀνάλυσιν τῆς ἑννοίας κατὰ τὴν διποίαν ἐκδεχόμεθα τὴν ἀγάπην ἐν τῇ δογματικῇ-ἡθικῇ αὐτῆς ὑποστάσει.

Ἄφετηρίαν τῶν συλλογισμῶν μας ἔχομεν τὴν Ἀγίαν Γραφὴν καὶ δὴ τὸ τέσσον διὰ τὴν ὅρθοδοξον σκέψιν προσφιλές χωρίον τῆς καθολικῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἰωάννου: «Ο Θεὸς ἀγάπη ἐστίν» (Α' Ἰωάν. δ' 8). Ἡ πατερικὴ γραμματεία δέπει εἰς τὸ χωρίον αὐτὸν μίαν διὰ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος κατατεθημένην ἐν τῇ Ἀγ. Γραφῇ θεόπνευστον μαρτυρίαν περὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ Θεοῦ. Ἡ εὐαίσθησία τοῦ ἀνατολικοῦ χριστιανισμοῦ ἔναντι τῶν ἐν τῇ Γραφῇ θεολογικῶν διατυπώσεων προήγαγε τὸν ὅρθοδοξον στοχασμόν, ὅπως καταγοήσῃ τὸ περὶ οὐδὲ λόγος χωρίον, ὡς ἐκφράζον αὐτὴν ταύτην τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ. Τὸ ὄντολογικὸν πνευματικὸν περιβάλλον τῆς πατερικῆς ἐποχῆς, ὑποδημούμενον ὑπὸ τῆς σαφῶς ὄντικῶς διατετυπωμένης περὶ Θεοῦ ἐκφράσεως τῆς ἀνωτέρω προτάσεως, ἡτο φυσικῶς ἐπόμενον γὰρ συντελέσῃ εἰς μίαν ἐρμηνείαν, κατὰ τὴν διποίαν ἡ ἀγάπη δηλώνει τὸ πλήρωμα τοῦ Θεοῦ².

Καίτοι σήμερον τὸ περίγραμμα τοῦ πνευματικοῦ μας ὄριζοντος εἶναι μᾶλλον ὑπαρξιακὸν καὶ τὸ κατηγορούμενον τῆς περὶ ἡς δὲ λόγος προτάσεως δύναται γὰρ ἐρμηνευθῆναι κατ’ ἄλλον τρόπον, εἴτε ὡς ἐκφράζον τὴν περὶ τοῦ Θεοῦ ὑψίστην ἀντίληψιν, εἴτε ὡς προβάλλον ἀπλῶς ἐν ἰδίᾳ μα τοῦ Θεοῦ, ἡ σύγχρονος ὅρθοδοξος ἐρμηνεία τόσον τοῦ θεολογικοῦ σπουδαστηρίου, δσον καὶ τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας ἔξακολουθεῖ γὰρ ἐμπιένη εἰς τὴν παραδεδομένην ὄντολογικὴν ἀποψίν³.

2. «Ἡμᾶς δὲ εἴ τις ἐρωτήσει, τί τὸ τιμώμενον ὑμῖν καὶ προσκυνούμενον; πρόχειρον εἰπεῖν· ἡ ἀγάπη. Ὁ γάρ Θεὸς ἡμῶν ἡ ἀγάπη ἐστί. Ρῆσις τοῦ ἀγίου Πνεύματος καὶ τοῦτο καίρει μᾶλλον ἀκούνων ἢ τὸ ἄλλο, δὲ Θεός» (Γοηγόριος Θεολόγος, Λόγος KB', P.G. 35 1136/A, προθ. Γοηγόριος Θεολόγος, Λόγος IA' P. G. 35, 841, Γοηγόριος Νόστης, Εἰς τὸ ἄσμα ἀσμάτων, P. G. 44, 852A, Μέγας Βασίλειος, Λόγος ἀσκητικός, P. G. 31, 885B, Σωμεὼν Μεταφραστής, P. G. 32, 1152D.

3. «Ισως πρέπει ἐνταῦθα νὰ σημειώσωμεν, διτὶ, ὅταν κρησμοποιῶμεν ἐν τῇ ὅρθοδοξῳ θεολογίᾳ, εἴτε σύγχρονον, εἴτε τοῦ παρελθόντος τὸν ἐκ τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας δάνειον δρόν περὶ τοῦ ὄντος ἢ τὰς συναφεῖς πρὸς αὐτὸν ὄντολογικὰς διατυπώσεις, δὲν ἐκφράζομέν τι τὸ πρὸς τὴν φιλοσοφίαν ταυτόσημον, διότι ἡ ὅρθοδοξος περὶ τοῦ ὄντος ἐνασχύλησις δὲν εἶναι ποοῦν μόνον φιλοσοφικῆς-διανοητικῆς λειτουργίας, ἀλλὰ καὶ συνειδητῶς βουλητικῆς καὶ συναισθηματικῆς τοιαύτης, ἐν ἀλλοις λόγοις εἶναι ἐκφραστικὸν τὸν ὄντον ἐν Χριστῷ βιοῦντος ἀνθρώπουν. Η διάκονος αὕτη εἶναι σημαντική, δχι μόνον διότι δὲ πρεβοήθη τὴν παλαιοτέραν περὶ τοὺς Πατέρας σπουδάζουσαν προτεσταντικὴν θεολογίαν νὰ κατανοήσῃ δρθεόν τὸ λεξιλόγιον καὶ ἐν συνεχείᾳ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν συμβολὴν τοῦ ὅρθοδοξου στοχασμοῦ, ἀλλὰ καὶ

Ἡ ἐμμονὴ αὕτη δὲν εἶναι παράγωγον μιᾶς στενῆς βιθύρικιστικῆς θεωρήσεως τοῦ χωρίου, ἀλλὰ προϊὸν τῆς καθ' ὅλου στάσεως τοῦ ὄρθοδόξου τρόπου ἔκδοχῆς τῆς ἐννοίας τῆς ἀγάπης.

Τὴν ὁντολογικὴν θεώρησιν τῆς ἀγάπης διέπει ὁ Ὁρθόδοξος χριστιανὸς ἀποδεικνυμένην εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ἴστορίαν τῆς σωτηρίας. Τὸ διάφορον τοῦ χριστιανισμοῦ ὡς πρὸς τὰς ἄλλας θρησκείας καὶ τὸ μογαδικῶς σωτηριῶδες ἔγκειται εἰς τὴν αὐτόδουλον ἀποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Υἱοῦ Του εἰς τοὺς ἀνθρώπους (Ματθ. ια' 27, Λουκ. ι' 22, Ἰωάν. ιζ' 6, Ρωμ. ιστ' 26, Κολ. α' 26, Προβλ. Γαλ. α' 16, Ἐφεσ. γ' 5. Προβλ. καὶ Β' Τιμ. α' 10, Τίτου α' 3, Ἐδρ. θ' 26 Α' Πέτρ. α' 20, Α' Ἰωάν. γ' 5). Παραλλήλως ὅμως ἡ ἀγάπη θεωρεῖται ὡς ἡ πρώτη ἐντολὴ διὰ τὴν σωτηρίαν (Ματθ. κβ' 36. ἑξ., Μάρκ. ιβ' 24 ἑξ. προβλ. Λουκ. ι' 27 ἑξ.), τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου (Ρωμ. ιγ' 8, Γαλ. ε' 14), ἡ προάγουσα ἐκ τοῦ θαγάτου εἰς τὴν ζωήν (Α' Ἰωάν. γ' 14), ὁ «σύγδεσμος τῆς τελειότητος» (Κολ. γ' 14), ἡ «καθ' ὑπερβολὴν ὁδός» (Α' Κορ. ιγ' 31). Αἱ δύο σωτηριολογίαι καὶ αὗται διακηρύξεις, καίτοι κατὰ τὴν διατύπωσιν διάφοροι, ἀποτελοῦν δύο ὅψεις ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, μίαν, οὕτως εἰπεῖν, δίφθοργον φωνήν, καταγγέλουσαν τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας.

Τεθείσης ἐξ ὑπαρχῆς μιᾶς τοιαύτης θεολογικῆς βάσεως περὶ ἀγάπης, εἶναι εὐνόητον, ὅτι πᾶσα περὶ αὐτὴν ἐνασχόλησις δυσχεραίνεται ἕτι περισσότερον, διότι τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς δὲν εἶναι πλέον μία χριστιανικὴ ἀρετὴ, ἔστω καὶ ἡ ὑψηλοτέρα αὐτῶν, ἀλλὰ αὐτὴ ταύτη ἡ θεία ὑπόστασις. Ἡ προσέγγισις τοῦ μυστηρίου, ἔστω καὶ ἀν πραγματοποιῆται μὲν ἀνυπόδηπτον τὸν ἔσω ἀνθρώπου, ἵσως δὲ καὶ δι' αὐτὸν κυρίως τὸν λόγον, δημιουργεῖ τὸ συγαίσθημα τῆς ἡθικῆς καὶ πνευματικῆς σμικρότητος καὶ ἀνεπαρκείας τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως θεάσηται, νοήσῃ καὶ ἔκφρασῃ τὰ κατ' αὐτό.

Ἀναζητοῦντες μίαν συστηματικὴν διατύπωσιν περὶ ἀγάπης, ἡ δόπια νὰ ἔκφράσῃ κατὰ δύναμιν τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς γόνημα, πρέπει νὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν Ἀγ. Γραφὴν καὶ δὴ εἰς τὰ σημεῖα ἐκεῖνα, ὅπου δὲ περὶ αὐτῆς λόγος προσλαμβάνει ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἀνωτέραν αὐτοῦ μορφήν, ἀφ' ἑτέρου δὲ δογματικὸν χαρακτῆρα.

Δι' ἡμῖν τοὺς ἀνθρώπους ἡ ἀνωτέρα μορφὴ ἔκφράσεως τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ —«οὕτως γάρ ἡγάπησεν δὲ θεός τὸν κόσμον» (Ἰωάν. γ' 16) — εἶναι ἡ προσφορὰ τοῦ μονογενοῦς Του Υἱοῦ διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Ἐκ τῆς ἐρεύνης τῶν σχετικῶν χωρίων τῆς Καινῆς Διαθήκης θεωροῦμεν διότι ἡ μόνη λέξις, ἡ δόπια προσεγγίζει περισσό-

διότι δύναται σήμερον, διορθωσα τὸν παρὰ Προτεστάντιας συνήθη θεολογικὸν τόπον περὶ συζενέξεως δρυθοδόξου σκέψεως καὶ διντολογίας, νὰ συντελέσῃ εἰς μίαν καλλιτέραν κατανόησιν τοῦ Ὁρθοδόξου κόσμου.

τερον τὸ γόνημα τῆς ἀγάπης, ἀποδίδεται διὰ τοῦ ρήματος «κενοῦν» εἰς τὸ γνωστὸν χωρίον: «Τοῦτο φρογεῖτε ἐν ὑμῖν δ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, δες ἐγ μορφὴ Θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἀρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἵστα Θεῷ, ἀλλ' ἔστι τὸ ἔκενωσε μορφὴν διούλου λαδῶν ἐγ διοιώματι ἀγθρώπων γεγόμενος...» (Φιλ. 6' 7). Ἐγδικεῖται τὸ πρόκειμενον εἶναι πρᾶγμα, ἡ ἐννοία του ἀποδίδεται περισσότερον διὰ τῶν λέξεων ἀστοχεῖν καὶ διαμαρτάνειν, εἰς τὴν ἀνωτέρω ἔκφρασιν, διότιον ὑποκείμενον εἶναι αὐτὸν τοῦτο τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, ἐκδιαζομένη ἡ λέξις ἐκ τοῦ νοήματος, τὸ δόπιον καλεῖται γὰρ ἔκφραση, δημιουργεῖ νεολογισμόν, προάγουσαν ἔστι τὸ χριστιανικὸν δρον. Ἐνταῦθα τὸ γόνημα τοῦ ρήματος «κενοῦν» ἡ εἰς τὴν οὐσιαστικὴν μορφὴν αὐτοῦ «κέγωσις» ἀποδίδεται περίπου διὰ τῶν λέξεων: παραίτησις, ἀπάργησις, ἐγκατάλειψις, ἔκχυσις.

Οὐσιαστικὸν λοιπὸν γγώρισμα τῆς ἀγάπης εἶναι ἡ κένωσις τοῦ ὑποκειμένου, δηλ. ἡ ἐσωτερικὴ αὐτὴ οἰκειοθελὴς αὐταπάρησίς του καὶ ἡ δημιουργία χώρου πρὸς πρόσληψιν καὶ ἐγκόλπωσιν τοῦ ἑτέρου ὑποκειμένου πρὸς τὸ δόπιον αὕτη στρέφεται⁴. Ἡ ἀπάργησις αὕτη ὡς ἐνέργεια δὲν

4. 'Ο ἀνωτέρῳ δριψμὸς περὶ ἀγάπης διαφωτίζεται καὶ κατανοεῖται περισσότερον ἐκ τῆς παραλλήλου θεωρήσεως τῶν συναφῶν χωρίων τῆς Κ. Διαθήκης. 'Η ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἀνθρώπον ἐκδηλοῦται κυρίως ἐν τῇ κενώσει τοῦ Τίον Του διὰ τῆς ἐπιγείου τοῦ ἐπιφανείας. 'Η συγκατάβασις αὕτη τῆς ἐπιφανείας ἀποδίδεται εἰς τὰ παραλληλα χωρία διὰ τῶν λέξεων «κατάρα» (Γαλ. γ' 13) «ἀμαρτία» (Β' Κορ. ε' 21, προβλ. Β' Κορ. ιγ' 4), «διακονία» (Ματθ. κ' 28, Μάρκ. ι' 45, προβλ. Λουκ. ιη' 27), «ἐπαποκή» (Ρωμ. ε' 19, προβλ. Ἐδρ. ε' 8), «προσφορὰ» (Ἐδρ. θ' 14), «παράδοσις» (Ἐφ. ε' 2), «ταπείνωσις» (Φιλιπ. β' 8), «ὑδομονή» (Ἐδρ. ιβ' 2) καὶ «πτωχεία» (Β' Κορ. η' 9) μὲν ἀπότερον σκοτὸν τὸ «δι' ήμᾶς», δηλ. τὴν ίδικήν μας σωτηρίαν. 'Ομοία δρολογία χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ἔκφρασιν τῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν συνάνθρωπον. 'Ο Παῦλος κινούμενος ἐξ ἀγάπης διολογεῖ: «'Η ἀγάπη οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς» (Α' Κορ. ιγ' 5), «πᾶσιν ἐμαυτὸν ἐδύνωσα, ἵνα τοὺς πλείονας κερδίσω» (Α' Κορ. θ' 19), «έαυτὸν ταπεινῶν, ἵνα ὑμεῖς ὑφωθῆτε» (Β' Κορ. ια' 7, προβλ. Β' Κορ. ιβ' 21), «ηὐχόμην γάρ ἀνάθεμα εἶναι αὐτὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα» (Ρωμ. θ' 3). Εἰς τὴν ἔκφρασιν τῆς ἀγάπης του πρὸς τὸν Θεόν πθάνει ἡ ἀνθρωπίνη τοῦ κένωσις εἰς τὸν ὄντιστον βαθὺμὸν διὰ τοῦ «ζῶ δε οὐκέτι ἐγώ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός» (Γαλ. β' 20, προβλ. Β' Κορ. ε' 15, Ρωμ. ιδ' 7).

Γενικῶς καὶ εἰς δῆλην τὴν ἀσκητικὴν τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης τονίζεται τὸ στοιχεῖον αὐτὸς τῆς κενώσεως: «ἀδρησις ἑαυτοῦ» (Ματθ. ιστ' 24-παραλληλα), «ἀπώλεια ψυχῆς» (Ματθ. ιστ' 25-παραλληλα. Προβλ. Αποκ. ιβ' 11, προβλ. καὶ Μάρκ. θ' 35, Ματθ. κ' 27-παραλληλα). 'Η αὐτὴ ἀπαίτησις κενώσεως προσβάλλεται καὶ κατὰ τὴν ἀσκησιν τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης: «Μηδεὶς τὸ ἑαυτὸν ζητείτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἑτέρου» (Α' Κορ. ι' 24, 33, προβλ. Φιλιπ. β' 4 ἑξ.). «Διὰ τῆς ἀγάπης δουλεύετε ἀλλήλοις» (Γαλ. ε' 13, προβλ. Φιλιπ. β' 3, Α' Πέτρ. ε' 5, προβλ. καὶ Α'

θίγει τὴν ὑπόστασιν τοῦ προσώπου διότι προύποθέτει τὴν ὑπαρξίην του, ὡς οὐσία συνιστᾶ τὸ πρόσωπον, καθ' ὅτι ἡ ἀγάπη εἶναι σύμφυτος πρὸς αὐτὸν ὡς δομικὸν αὐτοῦ ὄλικόν. Τὸ παράδοξον αὐτὸν καθίσταται ἀποδεκτόν, ἐφ' ὅσον θέση τις ἔξι ὑπαρχῆς ὡς βάσιν τὸν ὄντολογικὸν χαρακτήρα τῆς ἀγάπης.

Ἡ κένωσις ὡς ἐνέργεια δὲν εἶναι τι τὸ παθητικόν, ὡς πρᾶξις τοῦ ὑποκειμένου πρὸς ιδίαν αὐτοῦ ἵκανοποίησιν, ἀλλὰ τι τὸ ἐνεργητικὸν προϋποθέτον ἔτερον τι ἔξιν αὐτοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου λαμβάνει ἀφορμὴν καὶ πρὸς τὸ ὁποῖον στρέφεται. Ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῆς κενώσεως τὸ δρῶν πρόσωπον προετοιμάζει ἑαυτό, ἐκχέεται εἰς τὸ ἔτερον καὶ προσλαμβάνει (οἰκειοῦται) αὐτὸν ἀνεξαρτήτως τῆς στάσεως τοῦ τελευταίου. Ἡ ἀγάπη δὲν προϋποθέτει διάλογον.

Ἄμεσον ἀποτέλεσμα τῆς κενώσεως εἶναι ἡ ἐνότης⁵. Ἡ ἐνότης αὗτη ὑφίσταται ἔξι ἀντικειμένου, ἔστω καὶ ἀν ἐν μόνῳ ἐκ τῶν συμβαλλομένων μερῶν ἀγαπᾶ. Ἡ ἀνταπόκρισις εἰς τὴν κένωσιν καθίσταται τὴν ἐνότητα ἐνεργόν, διότι ὀδηγεῖ εἰς

Κορ. στ' 7).

Τὴν αὐτὴν περὶ ἀγάπης ἔννοιαν συναντῶμεν καὶ εἰς τὸν Πατέρας. Πρὸβλ. χαρακτηριστικῶς: «Διόπερ ὁ μὲν πιστὸς θεοφάνων τοῦ Θεοῦ Μωσῆς τοσαντην ἐπεδείκνυτο τὴν εἰς τὸν ἀδελφὸν ἀγάπην, ὥστε καὶ ἔξαλειφθῆναι ἡρετὸς ἐκ τῆς βίβλου τοῦ Θεοῦ, εἰς ἣν ἐγέγραπτο, εἰ μὴ συγχωρηθείη τῷ λαῷ τὸ ἀμάρτημα». (Μ. Βασιλείου, «Οροι κατὰ πλάτος Γ' 2). «Ἐμελλεν ὁ φιλάνθρωπος Δεοπότης τὸν Τίδεν αὐτὸν χαρίζεσθαι ὑπὲρ ἡμῶν ἀλλ' ἵνα μὴ δόξῃ χαρίζεσθαι, ἀλλ' ὅφειλῆν ἀποδιδόναι, προσέταξε τῷ Ἀθραῷ δοῦναι τὸν Τίδεν αὐτοῦ, ἵνα τοῦτο καὶ αὐτὸς ποιῶν, μὴ ὡς χάριν ἰδούντος, ἀλλ' ὡς χρέος ἀποδιδούντος ενθεῦτη διὰ τὸν ὑπερθάλλοντα πλοῦτον τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος» (Χρυσόστομος, Περὶ τελείας ἀγάπης, Ρ. G. 56, 281, 282). «Ἀλλοτε δὲ (τὸν μοναχὸν) κλανθὺν καὶ δδυρδὸν αὐτὸν ἔχει, τῆς τῶν ἀνθρώπων ἔνεκα σωτηρίας πονημένους· ὑπὸ γάρ τῆς θείας ἀγάπης τοῦ Πνεύματος τῶν ἀνθρώπων πάντων περικαΐμενον, ὃλον τὸν Ἄδαμ τὸ πένθος ἀναλαμβάνοντο» (Μακάριος Αἰγύπτιος, Περὶ ἀγάπης, Ρ. G. 34, 913, πρὸβλ. καὶ Χρυσόστομος, Περὶ ἀγάπης, Ρ. G. 63, 572, Χρυσόστομος, Εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους, Ρ. G. 60, 618, Κέριλλος Ἀλεξανδρείας, Πασχάλιοι διμιλίαι, Ρ. G. 77, 560. M. Βασιλείου, Λόγοι κατ' ἐπιτομὴν 175. M. Βασιλείου, Ἐπιστολαὶ 65, Συμεὼν Μετάφραστής, Ρ. G. 32, 1147B, Γοηγόριος Νόστης, Εἰς τὸν ἀγίους τεσσαράκοντα μάρτυρας, Ρ. G. 46, 765AB).

5. Αἱ δηλωτικαὶ τῆς ἐνότητος λέξεις τὰς δοπίας χρησιμοποιοῦν οἱ Πατέρες εἰναι: «κοιλᾶν» (Κλήμης Ἀλεξανδρεύς, Στρωματεῖς IV, 18), «συγκόλλησις» (Χρυσόστομος, Τπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους, Ρ. G. 62, 79), «συνάπτειν» (M. Βασιλείου, Ἐπιστολαὶ 133, Ἀγγώστου, Ρ. G. 61, 681), «συνδεῖν» (Γοηγόριος Θεολόγος, Λόγος ΚΓ', Ρ. G. 35, 1152A, Ἰσιδωρος Ηηλουσιώτης, Ἐπιστολαὶ, Ρ. G. 78, 185 πρὸβλ. καὶ Χρυσόστομος, Περὶ ἀγάπης, Ρ. G. 63, 573, Χρυσόστομος, Εἰς τὸν Ψαλμούς, Ρ. G. 55, 385, Χρυσόστομος, Περὶ τελείας ἀγάπης, Ρ. G. 56, 281, M. Βασιλείου, Ἐπιστολαὶ 70), «καταπιεῖν» (Μακάριος Αἰγύπτιος, Περὶ ἀγάπης, Ρ. G. 34, 913, «ἀφομοιώνειν» (Μακάριος Αἰγύπτιος, ξνθ. ἀν.).

προσωποκρατῆ ταύτησιν.

Τὸ μυστήριον τῆς ἐνότητος τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἀγ. Τριάδος καὶ ἡ ἔνωσις τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ καθίσταται ἀποδεκτὸν καὶ γοεῖται κατὰ τὸ ἀνθρώπινον μέτρον εὐχερέστερον, ἐὰν ἀναλογισθῇ τις, ὅτι ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔχομεν τὴν ἀγάπην εἰς τὴν τελείαν αὐτῆς μορφὴν. Ἐν τῇ τελείᾳ ἀμοιβαίᾳ κενώσει συντελεῖται ἡ πλήρης ἔνωσις, χωρὶς ὅμιλος αὐτη̄ γὰρ δδηγη̄ εἰς σύγχυσιν τῶν προσώπων, διότι ἀλλως ἡ ἀγάπη ὡς συνιστῶσα τὸ πρόσωπον θὰ ἡργῆτο ἔσωτήν.

Συντελεστικὸν εἰς τὴν κατανόησιν τῆς ἀγάπης εἶναι ἡ διερεύησις τῶν λαγθασμένων αὐτῆς μορφῶν καὶ δὴ τῆς κατ' ἔξοχὴν τοιαύτης, τοῦ ἐγωῖσμοῦ. Συνήθως θεωρεῖται, ὅτι εἰς ἀντιθετικὴν πρὸς τὴν ἀγάπην σχέσιν εὑρίσκεται τὸ μίσος, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα τόσου ἔξι ἀπόφεως ηθικῆς, δύον καὶ ἔξι ἀπόφεως δογματικῆς εἶναι ὁ ἐγωῖσμος. Ὁρθότερον ἐκφραζόμενοι, δὲν πρέπει νὰ ἀντιδιαστέλλωμεν κατὰ τρόπον ἀπόλυτον ἀγάπην καὶ ἐγωῖσμόν, διότι οὐδεμία μορφὴ ἐγωῖσμοῦ δύναται γὰρ ἀντιτεθῆ πρὸς τὴν ἀγάπην, ἐν ἐγαγήτᾳ περιπτώσει εἰσάγομεν ἐν τῇ θεότητι διαρχίαν. Ὁ ἐγωῖσμός φανεροῦται τὸ πρῶτον εἰς τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ. Τὸ ἐσφαλμένον ἐν προκειμένῳ ἔγκειται εἰς τὴν ἐγωκεντρικὴν κατεύθυνσιν μιᾶς ψευδοκενώσεως⁶, ἡ δοπία δηγεῖ εἰς μίαν κακέκτυπον μορφὴν αὐτοενώσεως, τὴν μόνωσιν⁷. Ἀποτέλεσμα τούτου εἶναι ἡ μετάθεσις τοῦ κοσμολογικοῦ κέντρου ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τὸν ἐγωῖστην, ἐν ἀλλοις λόγοις ἡ κατάλυσις τῆς τῶν πάντων ἐν Θεῷ ἐνώσεως. Ὁ ἐγωῖστης δὲν θεωρεῖ τὸ πέραν αὐτοῦ πρόσωπον ὡς ὑποκείμενον, διὰ τὸ δοπίον πρέπει νὰ κενωθῇ εἰς μίαν οἰκοδομητικὴν δι' αὐτὸν οἰκείωσιν, ἀλλὰ τὸ μεταβάλλει εἰς ἀντικείμενον ἀπορροφήσεως πρὸς ιδίαν ἵκανοποίησιν καὶ ἐκμετάλλευσιν. Τελικῶς τῆς τοιαύτης διαγωγῆς τοῦ ἀποθαίνει δὶδιος θῦμα, διότι ἡ στέρησις τῆς ἀγάπης καθάπτεται αὐτῆς ταύτης τῆς ιδίας τοῦ ὑποστάσεως, διασπώσα τὴν ἐσωτερικήν του ἐνότητα⁸.

(συγεχίζεται)
ΗΛΙΑΣ ΒΟΤΑΓΑΡΑΚΗΣ

6. 'Ἐνδεικτικοὶ καὶ δλως ἀντιτιθέμενοι πρὸς τὰς πρόσθεν μνημονευθέσας διατυπώσεις περὶ κενώσεως είναι οἱ χαρακτηρισμοὶ τοὺς δοπίους ἀποδίδει δὶδιος εἰς τὸν πεφυσιωμένους καὶ κανχομένους Κορινθίους: «κεκορεσμένοι», «πλουτοῦντες», «βασιλεύοντες», «φρόνιμοι», «ἰσχυροί», «ἔνδοξοι» (Α' Κορ. δ' 8, 10).

7. Πρὸβλ. τὸ σχετικὸν χωρίον: «ἄλλ' αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς ἔκαντος μετροῦντες καὶ συγκρίνοντες ἔκαντος οὐ συνιάσιν» (Β' Κορ. i' 12).

8. 'Ἐννοοῦμεν τὴν διάστασιν πνεύματος (ἢ συνεδήσεως—Τίτου α' 15 ἢ καρδίας—Ἐφεσ. δ' 19) καὶ νοὸς κατὰ τὸ Α' Κορ. ιδ' 15. Εἰς τὴν ἀντίταξιν ἀγάπης καὶ φυσιώσεως (Α' Κορ. η' 1) παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ τελευταία είναι ἐπακόλουθον τοῦ διεσπασμένου ἀνθρώπου, πρὸβλ. Κολ. δ' 18.

Συντομό άποτέλεσμα στὸν παραπόταμο Kagela (Δ. Τανζανία).

Σύντομο χρονικό

ἀπὸ τὴν ἴδονσι μᾶς

ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ

Παρασκευή μεσημέρι ξεκινήσαμε μὲ τὸν π. Θεόδωρο Νανκυάμα ἀπὸ τὴν Καμπάλα τῆς Οὐγκάντα μὲ κατεύθυνσι τὸν Νοτιά. Ἡταύ 5 Ἰουνίου 1964. 4.30' τὸ ἀπόγευμα περνούσαμε τὴν γραμμή τοῦ Ἰσημερινοῦ καὶ προχωρούσαμε στὸ νότιο ἥμισφαιριο. Διασχίζοντας στὴν ἀρχὴ παρθένο δάσος καὶ ἀργότερα περίεργη στέππα, φθάσαμε, ὅταν πιὰ εἶχε νυκτώσει γιὰ τὰ καλά, στὸν ποταμὸ Kagera ποὺ χωρίζει τὴν Οὐγκάντα ἀπὸ τὴν Τανζανία. Χρειάστηκε γὰρ περιμένοντες δύο ώρες στὴ σκοτεινὴ ὅχθη, ποὺ τῆς ἔδιναν μιὰ ἀγριωπὴ ὄμορφιά οἱ φωτεινὲς γραμμὲς τῶν πυγολαμπίδων, ὁ ρόχθος τοῦ νεροῦ καὶ τὰ φτερουγίσματα τῶν νυχτερίδων. Τὸ πλάτος τοῦ ποταμοῦ σ' ἐκεῖνο τὸ μέρος πλησίαζε τὰ 100 μέτρα καὶ ἡ ροή του ἦταν ισχυρή. Τελικὰ περάσαμε ἀπέναντι μὲ μιὰ μεγάλη σχεδία γεμάτη ἐμπορεύματα, ποὺ τὴν ἔσυραν οἱ ντόπιοι κατὰ μῆκος ἑνὸς συρματόσχοιουν.

Επεκουραστήκαμε τὴ νύχτα στὴν Bukoba καὶ συνεχίσαμε τὸ ταξίδι ὅλο τὸ Σάββατο γιὰ νὰ φθάσουμε ἀργὰ τὸ βράδυ στὸν ξενῶνα ἑνὸς μικροῦ ἐργοστασίου, 15 μίλια ἀνατολικὰ τῆς Geita, ὅπου μᾶς περίμεναν ὁ ἀφρικανὸς Κατηχητὴς Παῦλος Μπουντάλα μὲ μερικοὺς συνεργάτας του καὶ ὁ Κύπριος μηχανικὸς τοῦ ἐργοστασίου, Κωνστ. Χατζηπαναγιώτου, ἕνας ψημένος ἄνδρας ποὺ δουλεύει στὴν Ἀφρικὴ ἀπὸ τὸ 1927*. «Γιὰ νὰ κάτσουμε νὰ μιλήσουμε, θέλουμε βδομάδες, μηνάδες», μισθοῦ ἐξήγγησε ὁ κύριος Κώστας, οὗτερα ἀπὸ μιὰ ἐνδιαφέρουσα εἰσαγωγὴ στὴν ἀφρικανικὴ φυχοσύνθεσι. Πάντως «θέλει καρδιά, ὑπομονή, κουράγιο ἢ δουλειά».

«Οταν πέφτῃ ἡ νύχτα ἡ Ἀφρικὴ παίρνει ἔνα διαφορετικὸ πρόσωπο. Θᾶλεγε κανεὶς ὅτι δρίσκει τὸν ἔκυτόν της. Οἱ φωνὲς ποὺ σχίζουν, ἀλ-

(*) Ιδὲ «Πορευθέντες» 1963, σελ. 2-3.

όρθοδόξου κοινότητος

TANZANIA

λατε θολές άλλοτε άπότομα λισχυρές, τήγη σκοτεινή σιωπή, σε πληροφορούν γιά τὸν χορὸν καὶ τὸν ἀφρικανικὸν ξεφάντωμα. Καθὼς πλησιάζεις τίς καλύβες στηλώνεσαι ἄφωνος καὶ ἀκοῦς καὶ κυττᾶς καὶ συλλογίζεσαι... Ὁ κύριος Κώστας ξέρει τί λέει ὅταν μιλάγει γιὰ «κουράγιο» καὶ «καρδιά».

Τὸ ἐπόμενο πρωῒ — Κυριακὴ 7 Ἰουνίου 1964 — ξεκινήσαιε γιὰ νὰ βαπτίσουμε στὸ Βιγούμπε ἔβδομηντα περίου γένους ἀφρικανούς. "Ἐνα χρόνο τοὺς εἶχε κατηγήσει ὁ δραστήριος Παῦλος Μπουντάλα μὲ τὴν δούτηθεια δύο-τριῶν τῆς φυλῆς, ποὺ εἶχε προετοιμάσει μὲ ἔνα εἰδος φροντιστηρίου κατηγητῶν. Ὁ ἕδιος εἶχε ἐπίσης μεταφράσει στὴ γλώσσα τους μερικές βασικές προσευχὲς καὶ ὅρθοδόξους κανόνες ζωῆς. Φθάσαμε ἀρκετὰ γωρίς σ' ἔνα μικρὸ ποτάμι τῆς περιοχῆς, τὸ «Kagela stream», 15 μίλια γοτίως τῆς Geita, καὶ ἐπειδὴ δὲν μποροῦσε γὰ περάσῃ τὸ αὐτοχίνητο, πήραμε τὰ πράγματα στοὺς δύμους καὶ ἀνηφορίσαμε μισὸ περίου χιλιόμετρο σ' ἔνα μικρὸ «σχολεῖο», τὸ Gengesala Primary School, γιὰ νὰ προετοιμάσουμε τὸ χῶρο γιὰ τὴν θεία Λειτουργία, ποὺ θὰ ἀκολουθοῦσε μετὰ τὸ βάπτισμα.

«Τὸ σχολεῖο» ἦταν ἔνα ἀπλὸ ἐπίμηκες πλινθόκτιστο κτίσμα σκεπασμένο μὲ χόρτο. Γιὰ θρανία ὑπῆρχαν κορμοὶ δένδρων στηριγμένοι σὲ διχάλες χονδρῶν κλαδιῶν. Σηκώσαμε τὰ πρώτα «θρανία», γιὰ νὰ δημιουργηθῇ χῶρος γιὰ τὸ «ἱερό». Βρήκαμε ἔνα μικρότερο κομμάτι ξύλου, τὸ στερεώσαμε σ' ἔνα κορμό («πρώην «θρανίο») καὶ τὸ μεταφέραμε στὸν ἀγατολικὸ τοῖχο. "Ἔτσι γέμισε ὁ χῶρος μὲ τὴν παρουσία τοῦ Σταυροῦ. Ἐκεῖνο ποὺ δυσκόλεψε πιὸ πολὺ ἦταν τὸ τραπέζι. Χρειάστηκε νὰ γίνῃ ἐξερεύνησις σὲ ἀκτίνα δύο χιλιομέτρων γιὰ νὰ ἀγακαλυφθῇ κάποιο μικρό.

Ἐγὼ δύο-τρεῖς ἔκαναν τὴν «ἐξερεύνησι», οἱ ὑπόλοιποι κατεβήκαμε στὸ μικρὸ ποταμό, στήσαμε στὴ ροή τοῦ νεροῦ ἔνα πρόχειρο ξύλιγο

‘Ο π. Θεόδωρος διαβάζει πρὸ τοῦ βαπτίσματος τοὺς ἔξορκισμούς

«Χρίεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ...»

Πορεία πρὸς τὸ Gengesala school
γιὰ τὴν προετοιμασία τῆς θ. Λειτουργίας

«Έλατε, όλα είναι έτοιμα». Ειδοποίησης για τὴν θεία Λειτουργία

Γυναῖκες καὶ ἄνδρες τῆς φυλῆς Sumbua

σταυρὸν καὶ, ἀφοῦ σύντομα ἔξηγήσαιε τὸ νόγμα τῆς τελετῆς, ἀρχισε τὸ βάπτισμα. Μοῦ μένει δὲ λοιζώντανη στὴ σκέψι ἐκείνη ἡ μαχρὺν σειρὰ τῶν 69 παλληγχαριῶν καὶ νεαρῶν γυναικῶν, ποὺ τὸ πυρωμένο ἐκείνο πρωϊνὸ διάδηκαν μέσα ἀπὸ τὸ νερό, ἀπὸ τὴν «δουσλεία τῆς Αἰγύπτου» πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ. Ἰδίως, ὅταν λίγο πρὸ τῆς καταδύσεως, ἔσκυδα γιὰ νὰ χαράξω μὲ λάδι τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ στὰ γυμνὰ πετσωμένα πόδια λέγοντας τοὺς στίχους: «τοῦ πορεύεσθαι τὰ διαδήματά σου», «τοῦ πατεῖν ἐπάγω ὅφεων καὶ σκορπίων καὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἔχθροῦ».

Κατὰ τὴν 1.30 ἔμεινε ὁ π. Θεόδωρος νὰ ἀποτελείωσῃ τὸ Χρῖσμα καὶ νὰ βαπτίσῃ κατόπιν 15 ἀκόμα σὲ μιὰ ἄλλη τοποθεσία, τὴν Ikulwa. Μὲ τὸν δγκο τῶν νεοφωτίστων ἀγηφορίσαιε στὸ μικρὸ «σχολεῖο» γιὰ τὴν τέλεσι τῆς θείας Λειτουργίας. Τὰ ἀπαραίτητα σύμβολα ΙΣ—ΧΣ NIKA χαράκτηκαν σ' ἓνα μικρὸ κομμάτι ψωμιοῦ—ἀντὶ γάνη πρόσφορο—καὶ σύντομα ἐτοιμάστηκε ἡ ἀγία Πρόθεσις. Ἐν συνεχείᾳ ἔγινε ἡ θεία Λειτουργία. «Ολοὶ παρακολουθοῦσαν ἀκίνητοι μὲ μιὰ κατάνυξι παράξενη, βαθειά. Τὸ φράγμα τῆς γλώσσης ἦταν μεγάλη δυσκολία. Προσπαθοῦσα νὰ τὸ ραγίσω μὲ τὴν χρῆσι συμβόλων (ὕψωσις σταυροῦ, ἀγίου Ποτηρίου κ.λ.π.), τὸ συχνότερο «Κύριε ἐλέησον» στὴ γλώσσα τους, μερικὲς ἔξηγήσεις σὲ κρίσμα σημεῖα. Ή κούρασι ἔσταξε ἀπὸ ὅλο τὸ σῶμα καὶ ἐπρεπε κανεὶς νὰ λειτουργῇ στὸ μεγαλύτερο μέρος γονατιστός, γιατὶ τὸ τραπέζι ἦταν πολὺ χαμηλό. Ἡταν μιὰ ἐμπειρία συγκλονιστική...

Τελειώσαιε κατὰ τὶς 3.30 μ. μ. Ἡμενεὶς ὅ-

παρακαλούμον τὴν πρώτη δρυόδοξη θεία

μως και κάτι άλλο. Η τέλεσις του μυστηρίου του γάμου γιὰ 6 ζεύγη: Τοῦ Σίμωνος Καπίλα (27 έτῶν) και τῆς Ιουλίας, τοῦ Πέτρου Καμπούγκα (28 έτῶν) και τῆς Λουκίας, τοῦ Σαμψών Μουχόζια (20) και τῆς Λουκίας, τοῦ Παύλου Μουσιχίλι (20) και τῆς Ἀναστασίας, τοῦ Σίμωνος Χασάμη (42) και τῆς Μαρίας, τοῦ Βικεντίου Μγκάλα (33) και τῆς Ἀγνῆς. Τώρα ποὺ ἔγιναν χριστιανοὶ ἐπρεπε γὰ εὐλογηθῆ ν ἔνωσίς τους. Νυφικὰ πέπλα και τὰ παρόμοια βεβαίως δὲν ὑπῆρχαν. Μερικοὶ ήταν ραχένδυτοι. Ούστις οὐδικά ὅμιως ήταν ἀπὸ τοὺς πιὸ ἐπίσημους γάμους. Οἱ πρῶτοι στὴν φυλὴ τῶν Sumbwa (*). Γιὰ στεφάνια χρησιμοποιήθηκαν κάτι πορφυρὰ λουλούδια τῆς περιοχῆς. Τὸ μόνο στολίδι στὴ γιορτή. Γιὰ νὰ ζήσουν πιὸ πολὺ τὸ γεγονός σ' ὅλη τὴν διάρκεια τοῦ μυστηρίου, δ ἔνας κρατοῦσε τὸ χέρι τῆς ἄλλης. Παρακολουθοῦσαν μὲ ὑπερέντασι προσοχῆς. Στὸ τέλος μοίρασα τὸ λίγο φωμῖ, ποὺ εἶχε ἀπομείνει ἀπὸ τὸ «πρόσφορο» και κάθε ζεῦγος ἥπιε ἀπὸ τὸ ἔδιο ποτήρι τὸ λίγο κρασί, ποὺ εἶχε ἀπομείνει: «Ἄπὸ τώρα πιὰ και στὸ ἔξης μαζῆ θὰ πίνετε τὸ ποτήρι τῆς χαρᾶς και τῆς λύπης», ἔξηγησα. «Δὲν εἰστε πιὰ δύο ἀνθρωποι ἀλλὰ ἔνας». Αὐτὸς δ τοιςιδές ἔχει ιδιαίτερη ἐπικαιρότητα στὴν Ἀφρική, δπου κυριαρ-

(*) Η φυλὴ τῶν Sumbwa στὴν ἀπογραφὴ τοῦ 1948 εἶχε 63.954 ψυχές, και μεταξὺ τῶν 112 φυλῶν τῆς Ταγκανίκας ήταν σὲ δῆκο 33η. ('Ιδε Η ηθοϊκή της Tanganyika (2nd ed.) Edited by J. P. Mofe', D. r. es Salam, '95 8 σ.291-297.

Γένι αὐτὴ τὴ φυλὴ εἰδικὴ ἐθνογραφικὴ μελέτη δὲν ὑπάρχει. Και τὰ σχετικὰ ἀρθρὰ είναι ἐλάχιστα.

χεῖ ἐθιμικὰ ν πολυγαμία.

Κατὰ τὶς 6 μ.μ. πέρναμε τὸ δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς. Ἐπρεπε νὰ έβαδίσουμε δυό-τρια χιλιόμετρα, γιὰ γὰ περιμένουμε σ' ἕνα ὡρισμένο σημεῖο τὸ αὐτοκίνητο, ποὺ θὰ μᾶς ἔφεργε πίσω στὸν ξενώνα. Εἶχαμε ἀρκετὰ πράγματα ἐκεῖ ἀκόμα γὰ κανονίσουμε γιὰ τὴν νεοδρυπτη κοινότητα, ποὺ πῆρε τὸ ονομα τοῦ Ἅγιου Ἄνδρεου. (Saint Andrew's Orthodox Church, Kagela, Buyombe) Τὸ πρόδλημα γιὰ τὴν μελλοντικὴ τροφοδότησὶ τῆς, τὸ θέμα τῆς δημοσιεύσεως τοῦ μικροῦ ὀρθοδόξου προσευχηταρίου, ποὺ εἶχε μεταφράσει στὴ γλώσσα Κισούμπουα δ Μπουντάλα μὲ τοὺς βοηθούς του, τὸ πρόδλημα τῆς ἀνεγέρσεως ναοῦ στὴν περιοχή, ποὺ ἔκεινη κι' ὅλας τὴν ἡμέρα ἐδώρησε κάποιος στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἀρχισε νὰ γέρνῃ ν ἡμέρα. Στὸ νότιο ήμισφαίριο, ποὺ δρισκόμαστε, ἥδη πλησιάζε ὁ χειμώνας. Καθὼς διαδαίναμε κοντὰ ἀπὸ δυό μεγάλες καλύδες, εἶδος κέντρων διασκεδάσεως, ξαναεῖδα πάλι τὸ πρόσωπο τῆς παληῆς Ἀφρικῆς. Μάτια γυάλινα ἀπὸ τὸ πιστό, ὄψεις ζαλισμένες, διογυσιακοὶ ἥχοι, τάμ-τάμ, γέλιο παρατεταμένο, ἥχηρό. Γύρισα και κύταξα τὰ πρόσωπα τοῦ Σίμωνος Καπίλα, τοῦ Ἀμώς Κασίντε, ποὺ μὲ συγώδεναν. Εἶχαν τόσο φῶς. Η ἀνταύγεια τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ μέσα τους ἔδινε μιὰ θαυμαστὴ διαύγεια στὸ βλέμμα τους. Θυμήθηκα τὴν πρωτοχριστιανικὴ ἐποχή. Και ἔμεινα γιὰ ὥρα βυθισμένος σὲ μιὰ δαθεία σιωπή, γεμάτη ἀνέκφραστες σκέψεις κι' εὐχή.

'Αρχιμ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΣ

Λειτουργία μετὰ τὸ βάπτισμά τους.

Οἱ νεόνυμφοι μετὰ τὴν τέλεσι τοῦ μυστηρίου.

ΡΩΣΙΚΕΣ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΕΣ

Σύντομη ἔκθεσις τῆς ἴστορικῆς ἐξελίξεως καὶ παρούσης καταστάσεώς τους. (1903)

Σχετικὰ μὲ τὸ θέμα τῆς ὁρθοδόξου ιεραποστολῆς δὲν ὑπάρχουν, ὥπερ εἶναι γνωστόν, πολλές μελέτες στὴ γλῶσσα μας. Γι' αὐτὸ τὸ «Πορευθέντες», τὸ ὅποῖον εἶναι τὸ μόνο ὁρθόδοξον περιοδικὸν εἰς αὐτὸν τὸν τομ α, ἀπεφάσισε νὰ συγκεντρώσῃ τὰ κατὰ καιροὺς δημοσιευθέντα ἄρθρα γιὰ τὴν ὁρθόδοξην ιεραποστολήν, ὡστε νὰ διευκολύνῃ εἰς τὸ μέλλον τιν σχετικὴν ἔρευναν. Ἐν συνεχείᾳ ἀναδημοσιεύομεν τὴν συνοπτικὴν μελέτην τοῦ Ἀρχιμανδρίτου E. Smirnoff (τ. ἐφημερίου τῆς Ρωσικῆς πρεσβείας στὸ Λονδίνον) γιὰ τὶς ρωσικὲς ιεραποστολές, ἡ ὅποια ἔχει ἔχαντληθῆ. Ὁ τίτλος τοῦ πρωτοτύπου εἶναι : « A short account of the historical development and present position of the Russian Orthodox Missions, London 1903 ».

Απὸ τὸν πρόλογον τοῦ συγγραφέως.

... Σκυπεύοντας νὰ δημοσιεύσω τὴν σύντομη αὐτὴ μελέτη σ' ἓνα περιοδικό, δὲν θεώρησα σκόπιμο νὰ τὴν φορτώσω μὲ δύκο ἐπιστημονικῶν παραπομπῶν. Τώρα τὴν ἀφήνω πάλι στὴν μορφὴ ποὺ πρωτογράψηκε, γιὰ νὰ μὴν ἐπιφορτίζω τὸν ἀναγνώστη, ποὺ μόλις καὶ μετὰ βίας θὰ εἴηται σὲ θέση νὰ ἐπαληθεύσῃ τὶς πηγές μου, οἱ δποῖες ἔχοντας δημοσιευθῆ μόνο στὰ ωσικά. Πρέπει πάντως νὰ βεβαιώσω, δτι τὸ σύνολο τοῦ μικροῦ μου αὐτοῦ βιβλίουν ἔχει γραφῆ ὑστερα ἀπὸ προσεκτικὴ σπουδὴ τῶν γεγονότων τοῦ θέματος καὶ προσεκτικώτατη ἐπολήθευσι τῶν στατιστικῶν στοιχείων, τὰ δποῖα δίδονται στὶς ἐκθέσεις τοῦ Ἀρχιπληρεξουσίου (Chief Procurator) τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, στὸν τὸν ἀπολογιγμοὺς τῆς Ορθοδόξου Ἱεραποστολικῆς Ἐταιρείας καὶ τὶς ἐκθέσεις τῶν ἰδιωτικῶν ιεραποστολῶν καὶ ιεραποστολικῶν ἰδρυμάτων. Τολμῶ νὰ βεβαιώσω ὅτι κάθε μὰ πρότασις καὶ πληροφορία μου μπορεῖ νὰ ἐπιβεβαιωθῇ στὶς πρώτες πηγές.

Λονδίνον, 25 Μαρτίου 1903

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Πρώτη περίοδος — Οἱ ἀποικισταὶ μοναχοὶ τῆς παλαιᾶς Ρωσίας — Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τους — Δημιουργία μοναστηριῶν καὶ ἀφομοίωσις τῶν φυγικῶν (φιλαραδικῶν) φυλῶν — Τελευταία ἐξέλιξις τοῦ τύπου αὐτοῦ ὁρθοδόξου ιεραποστόλου κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Ταταρικοῦ ζυγοῦ — Δίκτυον μοναστηριῶν ἀφομοίωνται τὶς θαγενεῖς φυλὲς — Δεύτερος τύπος ιεραποστόλου εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀγίου Στεφάνου Πέρομης.

Οἱ πρῶτοι Ρῶσοι ιεραπόστολοι ήσαν οἱ μοναχοί - ἀποικισταί. Ἀφησαν τὴν σφραγίδα τους σὲ δλη τὴν ἴστορία τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, προσέφεραν μιὰ μεγάλη ὑπηρεσία στὴ Ρωσία καὶ ἔξακολουθοῦν γὰν ὑπάρχουν μέχρι σήμερα. Ἐνεφαγίσθησαν στὴ Ρωσία ἀμέσως μετὰ τὴν

εἰσοδο τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἀνταπεκρίθησαν ἀκριβῶς στὰ φυσικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Ρωσικοῦ λαοῦ, ποὺ εἶχε ἀφομοίωσει τὴν χριστιανικὴν πίστη, τὴν δποία ἔλαθε ἀπὸ τὴν Ἀγατολή, μὲ τὴν ἀπάργησι τοῦ κόσμου καὶ τῶν πειρασμῶν του.

Ἀναζητώντας πνευματικὴν ἀσκησι, οἱ μοναχοὶ ἀποικισταὶ εἰσχωροῦν στὰ δάση καὶ ἐγκαθίστανται κοντὰ σὲ ποταμοὺς καὶ λίμνες. Κουφάλες δένδρων, καλύβες ἀπὸ λάσπη ἢ πρόχειρα καταλύματα ἀπὸ κορμοὺς δένδρων χρησίμευαν γιὰ κατοικία τους. Τὰ μέρη ποὺ ζοῦσαν δύο ἢ τρεῖς μοναχοὶ μαζὶ ἀποτελοῦσαν συγήθως τὴν ἀπαρχὴν μιᾶς μελλοντικῆς Μονῆς, στὴν δποία δλη τὴν ἔρρυθμιζετο σύμφωνα μὲ τοὺς μοναστικοὺς

κανόνας. Σύντομα ἔκτιζαν μιὰ ἀπλὴ ἐκκλησία καὶ εῦρισκαν κάποιον ἵερομόναχο γιὰ νὰ τελῇ τακτικὰ τὴν θεία Λειτουργία. Ἡ ζωὴ τῶν μοναχῶν κυλοῦσε μέσα σὲ συνεχῆ προσευχή, νηστεία καὶ ἐργασία.

Ζώντας ἀνάμεσα στὰ πολυάριθμα Φιννικά (Φιλανδικά) φύλα, ποὺ κατοικοῦσαν τότε στὴν Βόρειο Ρωσία, φώτιζαν τοὺς γύρω εἰδωλολάτρας, μὲ τοὺς ὅποιους ἥρχοντο σὲ ἐπαφή, μὲ τὴν διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ. Τοὺς ἐδάπτιζαν, τοὺς παρακινοῦσαν γὰρ ἐγκαθίστανται κοντά στὶς δικές τους κατοικίες, τοὺς μάθαιναν γὰρ καθαρίζουν τὸ δάσος καὶ νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆ, νὰ κτίζουν σπίτια, γὰρ κάνουν μονόδυλα, δίχτυα, γὰρ φαρεύουν κ.λ.π., δηλαδὴ μετέτρεπαν τὶς ἄγριες νομαδικές φυλές σὲ μόνιμους κατοίκους.

Μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου ἡ πρώτη κατοικία ἔξελιστετο σὲ ἔνα κανονικὸ μοναστήρι καὶ οἱ γύρω οἰκισμοὶ σὲ μιὰ ὀλόκληρη πόλι. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο δημιουργήθηκαν ἀρκετὲς πόλεις στὴν Βόρειο Ρωσία δπως ἡ Oustiug, Vetyluga, Kashin κ.λ.π. "Οταν αἱ συνθῆκες δὲν ἡσαν τόσο εὐνοήσεις, δ πρῶτος πυρήνη ἐγίνετο μία ἐνοριακὴ ἐκκλησία γύρω ἀπὸ τὴν ὅποια ἐσχηματίζετο ἔνα κανονικὸ ρωσικὸ χωριό.

Διδάσκοντας τοὺς ιθαγενεῖς πῶς γὰρ παλεύουν μὲ τὴν φύσι καὶ πῶς γὰρ δργανώνουν τὴν ἀπλὴν ζωὴν τους, δ μοναχός-ἀποικιστὴς ἤταν στὴν κυριολεξία ὀδηγός τους, ὅχι μόνο ἀπὸ θρησκευτικὴ καὶ ἡθικὴ ἀποφι, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολιτιστική. Ἀπὸ αὐτὸν δ ἰθαγενῆς μάθαινε τὴν ζωντανή, καθημιλουμένη ρωσικὴ γλῶσσα, τὴν ἀγάπην γιὰ τὴν Ἐκκλησία καὶ γιὰ τὶς ἀκολουθίες τῆς, τὶς τελετές τῆς καὶ τὶς γηστεῖες τῆς, ἔνα ἡθικὸ τρόπο οἰκογενειακῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς, τὴν συγγήθεια τῆς ἐργασίας κ.λ.π. Συγχρόνως ἐμάθαινε γὰρ θεωρῆ τὸν ἑαυτόν του σὰν Ρώσο καὶ μέλος τοῦ Ρωσικοῦ κράτους.

Μὲ ἄλλα λόγια, οἱ μοναχοὶ-ἀποικισταὶ μὲ τὴν μεταστροφὴ τῶν Φιννικῶν φύλων εἰς τὸν Χριστιανισμὸ τοὺς ἀνεβάπτισαν εἰρηνικὰ στὴν ρωσικὴ πολιτιστικὴ παράδοσι καὶ βαθμηδὸν τοὺς μετέτρεψαν σὲ σάρκα καὶ αἷμα τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασί τους καὶ μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου αὐτὲς οἱ φυλές ἔχασαν ἐντελῶς τὴν ἐκχωριστὴν ὀντότητά τους, ἀνεμείχθησαν μὲ τοὺς Ρώσους - Σλαβόνους καὶ ἀπετέλεσαν μαζὶ τὴν ἔνιαί της Μεγάλη Ρωσικὴ Ἐθνότητα.

Αὐτὸς δ θρησκευτικὸς ἀποικισμὸς ἔσκινησε, στὶς ἀρχές τοῦ ἐνδεκάτου αἰώνος, ὅταν δ ἄγιος Βλαδίμηρος, δ ἀνθρωπος ποὺ φώτισε τὴν Ρωσία, θασίλευε ἀκόμη, ἀπὸ τὸ Novgorod, ἀπὸ ὅπου προηγουμένως εἶχε ἔσκινησει δ πολιτικὸς ἀποικισμὸς τῶν Ρώσων πρὸς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὸ Borrā. Προχώρησε βῆμα πρὸς βῆμα πάνω στὰ ἔχη τοῦ πολιτικοῦ ἀποικισμοῦ δημιουργώντας μὲ τὸν ἀμερόληπτο χαρακτῆρα του ἔνα ἡθικὸ ἀγ-

τίθαρο σ' αὐτόν, καὶ προχωρώντας κάθε αἰώνα ποὺ περνοῦσε δλο καὶ βαθύτερα πρὸς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὸν Borrā. Σ' ὅλη τὴν Βόρειο Ρωσία ἔγινε ἀργά, ἀλλὰ σταθερά, ἡ ἀφομοίωσις τῶν ἔξης Φιννικῶν φύλων: Ijor, Korel, Vod, Tchud, Tcheremis, Votiak, Mer καὶ ἀκόμα καὶ τῶν Mordva στὸν μέσον ροῦν τοῦ Bόλγα.

Αὐτὸς δ τύπος τοῦ ἀρχαίου Ρώσου ἴεραποστόλου πῆρε τὴν τελική του μορφὴ κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδρασι τοῦ Ταρταρικοῦ ζυγοῦ. Τὰ καλύτερα στοιχεῖα, ποὺ ἔσφυγαν ἀπὸ τὴν ἐρήμωσι τῆς νότιου Ρωσίας καὶ τῆς πρωτευούσης της — τοῦ Κιέδου, μὲ τὴν περίφημη μονὴ τοῦ Petcherski — ἔστρεψαν τὰ βῆματα τους πρὸς τὸν Borrā ἀναζητώντας παρηγοριὰ στὴν πνευματικὴ ἀσκησι. "Ἐτσι ἀρχίσε μιὰ ἀσυγήθιστα ἔντονη αὔξησι τῶν μονῶν στὴν Ρωσία. Κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴν ἰδρύθηκε καὶ παρουσίασε μεγάλη ἀγθησὶ ἡ Λαύρα τῆς Ἀγίας Τριάδος (Troitskaja Lavra) κοντά στὴν Μόσχα — τὸ νέο κέντρο τῆς ἐθνικῆς ζωῆς τῆς Ρωσίας.

Αὐτὴν δημιουργένη μονὴ υἱοθέτησε ἀπὸ τὸν Novgorod τὸ ἰδεῶδες τοῦ μοναχοῦ - ἀποικιστοῦ καὶ, κατανούντας πλήρως τὸν ἐποικοδομητικὸ χαρακτῆρα τῆς ἐργασίας τους, ἔστειλε λεγεῶνες ὀλόκληρες ἀσκητῶν καὶ στὸ ἐσωτερικό, ἀλλὰ καὶ στὶς ἀκριτικὲς περιοχὲς τῆς Ρωσίας.

Στὸ ἐσωτερικὸ συγένωσαν τὶς δυνάμεις τῆς Ρωσίας, γιὰ τὴν ἀποτίναξι τοῦ Ταρταρικοῦ ζυγοῦ, καὶ συνεργάσθηκαν στὴν ἀνάπτυξι τῆς μοναρχίας, ἐνῶ στὶς ἀκριτικὲς περιοχὲς τῆς χώρας, συγένεισαν ἐντατικὰ τὴν ἀφομοίωσι τῶν Φιννικῶν φύλων. Ἀποφεύγοντας προσεκτικὰ τὶς ὑπὸ τῶν Τατάρων κατεχόμενες περιοχὲς οἱ μοναχοὶ τῆς Troitskaja Lavra, κατευθύνθηκαν πρὸς τὰ βόρεια καὶ βορειοανατολικὰ καὶ ἐκεῖ ἔσπειραν τοὺς σπόρους τοῦ ρωσικοῦ πολιτισμοῦ.

Τὰ πρῶτα κέντρα, ποὺ θεμελίωσαν, γρήγορα ἔγιναν σημαντικὲς μογές, ποὺ μὲ τὴν σειρά τους ἀρχισαν γὰρ ἰδρύουν νέους ἔξηρτημένους πυρῆνες. Κατὰ τὸν 14ο καὶ 15ο αἰώνα οἱ μοναχοὶ τῆς Troitskaja Lavra ἐκάλυπταν δλη τὴν Βόρειο Ρωσία μὲ ἔνα πλήρες δίκτυο μογῶν, ποὺ μὲ τὸν ἐκχριστιανισμὸ τῶν Tchud, Korel, Lopar καὶ ἀλλών Φιννικῶν φύλων, ἔπαιξαν ἔνα τεράστιο θρησκευτικὸ καὶ ἐκπολιτιστικὸ ρόλο στὴν προσπάθεια ἀφομοίώσεώς τους μέσα στὸ Ρωσικὸ ἔθνος.

Στὴν ἕδια περίοδο τοῦ Ταρταρικοῦ ζυγοῦ δημόνοια τοῦ Θεοῦ ἀγέδειξε ἀλλον ἔνα τύπο ἴεραποστόλου στὸ πρόσωπο τοῦ Ἀγ. Στεφάνου, τοῦ φωτιστοῦ τῆς Πέριμης. Γνωρίζοντας ἀπὸ τὴν παιδικὴ του ἡλικία τὴν γλῶσσα καὶ τὴν ζωὴ τῆς ἀγρίας φυλῆς τῶν Ζιρανῶν τῆς Πέριμης, πῆγε, νέος ἀκόμη, σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς μονές τοῦ Rostoff, ποὺ ἤταν περίφημη γιὰ τὴν βιβλιοθήκη της. Ἐκεῖ σπούδασε ἐπὶ 13 χρόνια τὴν ἐλληνικὴ γλῶσ-

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΗ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΛΑΝΟΥΣ ΤΟΥ ΚΑΥΚΑΣΟΥ

Αἱ προσπάθειαι τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως
Νικολάου Α' Μυστικοῦ (901 - 907, 912 - 925) *.

α' Γενικά τινα περὶ τῶν Ἀλανῶν.

Οἱ Ἀλανοὶ ἦσαν νομαδικὸς λαός, πιθανῶς σλαβικῆς καταγωγῆς, διαιλούντες δημοσίας ιδρανικήν τινα διάλεκτον. Κατὰ τὸν α' μ. Χ. αἰῶνα κατώχουν βιορίως τοῦ Καυκάσου. Ὁ κύριος ὅγκος διέμενε πάντοτε μεταξὺ τῆς Κασπίας καὶ τῆς Ἀζοφικῆς θαλάσσης⁽¹⁾ ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν δροπεδίων τοῦ κεντρικοῦ Καυκάσου⁽²⁾ καὶ παρέμενεν εἰδωλολατρικός, ἐνῷ διάφορα τμῆματα αὐτῶν ἡνώθησαν μετὰ τῶν Σουνθῶν καὶ τῶν Βανδάλων⁽³⁾ καὶ ἡσπάσθησαν πιθανῶς τὸν Ἀρειαν-

* Ἀπόστασμα εὐρυτέρας μελέτης.

(1) «Ταῦτην τὴν χώραν, ἥ ἔξ οὗ τῆς Κασπίας κατατείνει πύλας, Ἀλανοὶ ἔχουσι» (Προκόπιος, Περὶ τοῦ Γοτθικοῦ πολέμου IV 3, ἔκδοσις Βόννης, σ. 469, 16-18).

(2) «Τῶν δρέων (τῶν Καυκασίων) ἀνωθεν ἥ χώρα τῆς Ἀλανίας» (Κωνσταντίνος Προφήτης, Επιφάνεια, έκδ. J. Bidez. Berlin 1960, σ. 403, 19-204, 6· 404, 23· 405, 2).

σα γιὰ νὰ ἀποκτήσῃ μιὰ καλύτερη καταγένησι τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου τῶν ἱερῶν καὶ λειτουργικῶν βιβλίων, συγέθεσε ἔνα Ζιρανικὸ ἀλφαριθμό καὶ μετέφρασε τὰ περισσότερο ἀναγκαῖα ἀγιογραφικὰ καὶ λειτουργικὰ κείμενα στὴ Ζιρανικὴ γλῶσσα.

Μετὰ τὴν χειροτονία του σὲ ιερέα (τὸ 1378) ἐγκατεστάθη ἀνάμεσα στοὺς Ζιρανούς, ἔκτισε μιὰ μικρὴ ἐκκλησία καὶ γύριζε τὴ χώρα τους κηρύττοντας. Τελοῦσε τὴν θεία Λειτουργία στὴ γλῶσσα τους καὶ ἐξακολουθοῦσε νὰ μεταφράζῃ τὰ λειτουργικὰ βιβλία, ἐνῷ συγχρόνως, μὲ τὴν δοκίμησα τοῦ ἀλφαριθμοῦ του, ἀρχισε νὰ διδάσκῃ τοὺς Ζιρανούς ἀνάγνωσι καὶ γραφή.

Τὸ 1383 χειροτονήθηκε Ἐπίσκοπος καὶ ἀπὸ τότε τὸ κήρυγμά του γνώρισε μεγαλύτερη ἀκόμη ἐπιτυχία, γιατὶ ἰδρυσε σχολεῖα γιὰ τοὺς Ζιρανούς σ' ὅλες τὶς ἐκκλησίες τῆς ἐπισκοπῆς του καὶ χειροτονοῦσε τοὺς καλυτέρους μαθητάς ιε-

σμόν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ Γότθοι. Οἱ Ἀλανοὶ ἀνέπτυξαν πολλὰς σχέσεις μὲ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ κατὰ τοὺς χρόνους Κωνσταντίνου Ζ' τοῦ Προφυρογεννήτου συγκαταριθμοῦνται μεταξὺ τῶν συμμάχων τῆς Αὐτοκρατορίας⁽⁴⁾. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ Βυζαντινοὶ ἔχρησιμοποίουν τούτους, ἵνα ἐμποδίσουν τοὺς Χαζάρους νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῆς Χερσῶνος ἢ τῆς Κρηταίας⁽⁵⁾. Άπόγονοι τούτων εἶναι οἱ σημερινοὶ Ωσέται. Χάρις εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Νικολάου Α' Μυστικοῦ (901-907, 912-925) ἀναληφθεῖσαν προσπάθειαν, οἱ Ἀλανοὶ ἀσπάζονται ἀπὸ τοῦ ι' μ. Χ. αἰῶνος τὸν Χριστιανισμόν.

(4) Κωνσταντίνον Προφυρογεννήτον, Ἡ τοῦ Ἐκθεσις περὶ βασιλείου τάξεως, ΙΙ 48, ἔκδοσις Βόννης, σ. 628, 2-6.

(5) Κωνσταντίνον Προφυρογεννήτον, Πρὸς τὸν ίδιον νόμον, κεφ. ι' καὶ ια', ἔκδ. Βόννης, σ. 80, ἔκδ. Moravesik, σ. 62. Πρόβλ. καὶ κεφ. ιξ', ἔκδ. Βόννης, σ. 164, ἔκδ. Moravesik, τ. 181. *

ρεῖς. Κατὰ τὴν διάρκεια τῶν 18 ἑτῶν τῆς ἀποστολικῆς του ἐργασίας ὠδῆγησε ὅλη τὴν κάτω Πέριμη στὸν Χριστιανισμό.

Αὐτὸς δὲ δεύτερος τύπος Ρώσου ιεραποστόλου, ποὺ συγκέντρωνε ὅλα τὰ οὐσιώδη χαρακτηριστικὰ τοῦ ὁρθοδόξου εὐαγγελιστοῦ τῶν θιαγενῶν φυλῶν καὶ ποὺ στὸ πρόσωπο τοῦ Ἀγίου Στεφάνου τῆς Πέριμης ἐφώτισε τὸ ιεραποστολικὸ πεδίο τῆς Ρωσίας μὲ ίδιαίτερη λαμπρότητα κατὰ τὸν 14ο αἰῶνα, δυστυχῶς δὲν εἶχε συνέχεια. Εεχασμένος κατὰ τὴν διάρκεια πολλῶν αἰώνων, δὲν ξανάζησε παρὰ τὸν 19ο αἰῶνα, δπότε καὶ γνώρισε τὴν τελική του ἀνάπτυξι στὴ Ρωσία. Σήμερα (1903) δὲ Ἀγιος Στέφανος τῆς Πέριμης ἀποτελεῖ τὸ ὄψιστο ίδεωδεῖς τῶν Ρώσων ιεραποστόλων, ποὺ ἀγωγίζονται γὰρ φθάσουν κατὰ τὴν ἐργασία τους ἀνάμεσα στοὺς θιαγενεῖς.

(Συγεχίζεται)
Αρχιμ. EUGENE SMIRNOFF

β' Ιεραποστολικαὶ προσπάθειαι τοῦ Πατριάρχου Νικολάου Α' εἰς τὴν Ἀλανίαν.

Διὰ τὴν προσέλκυσιν τῶν Ἀλανῶν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν συνετέλεσε τὰ μέγιστα διατριάρχης Κωνσταντινούπολεως Νικόλαος Α' δι Μυστικός⁽⁶⁾, ἀπὸ τὰς ἐπιστολὰς τοῦ διποίου ἀρχούμενα σημαντικὰς πληροφορίας διὰ τὴν ἱεραποστολὴν τοῦ ἐν λόγῳ ἔθνους.

Πρῶτος ἱεραπόστολος εἰς τὴν Ἀλανίαν ἔχοντας μάτισεν δι Εὐθύνη μιος «ἀνὴρ θεοφιλῆς καὶ ἀρετῆς ἐργάτης»⁽⁷⁾, καθηγούμενος τῶν ἐν Ὁλύμπῳ τῆς Βιθυνίας ἀσκητῶν, διστις ἀργότερον ἔχοντας μάτισεν δι κομιστῆς τῆς θεοτοκοῦ ἐπιστολῆς τοῦ πατριάρχου Νικολάου πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας Συμεώνον. «Τὸν λόγον τῆς πίστεως οὗτος ἐν τῇ δυνάμει τοῦ παναγίου ἔσπειρε Πνεύματος, καὶ ἵσα τοῖς θεοῖς ἀποστόλοις λειτουργῆσαι παρὰ Θεοῦ ἀποκεκλήρωται»⁽⁸⁾.

Εἰς τὴν ἱεραποστολὴν συνετέλεσε πολὺ⁽⁹⁾ δι χριστιανὸς ἡγεμὸν («ἔξουσιαστής») τῶν Ἀβασγῶν, λαοῦ χριστιανικοῦ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ιουστινιανοῦ⁽¹⁰⁾, Bagrat, διστις διὰ τοῦ ζήλου αὐτοῦ παρεκίνησε τὸν ἡγεμόνα τῶν Ἀλανῶν, διποις δεχθῆται τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα μετὰ πολλῶν ὑπηρέτων αὐτοῦ^(10a).

Πρὸς πνευματικὴν διακυβέρνησιν καὶ καθοδήγησιν τοῦ νεοφύτου ἔθνους ἐστάλη κατόπιν⁽¹¹⁾, χειροτονηθεὶς αὐτοπροσώπως⁽¹²⁾ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Νικολάου, δι ἀρχιεπίσκοπος Πέτρου πρὸς τοῖς, διστις «παιδιόθεν τοῖς ἐκ τῶν Γραφῶν

(6) Πρὸβλ. Νικολάον, ἐπ. φλγ', διποιαὶ ναρφέται εῆ τοῦ νεολάρητου πρὸς τὴν εὐθέτειαν ἔθνους καὶ ἡ περὶ τούτου συνέχουσα μέριμνα» (353B). (Αἱ παραπομπαὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Νικολάου γίνονται εἰς τὰς στήλας τοῦ τόμου 111 τῆς ἐλληνικῆς πατρολογίας τοῦ Mige). Πρὸβλ. καὶ 353C.

(7) Νικολάον, ἐπ. φλε', 360A.

(8) Νικολάον, ἐπ. φ', 80C. Πρὸβλ. καὶ ἐπ. φλε' 360B: «καὶ αὐτὸς τὸν σπόδον κατεβάλλετο τῆς διδασκαλίας».

(9) Ἐπεδείξατο «σπουδὴν» καὶ «πολλὴν πρόνοιαν» (Νικολάον, ἐπ. να', 241C).

(10) E. Kurz z. ἐν «Βυζαντινιστὴ Zeitschrift» 7 (1898), 641. Περὶ τῶν 'Αβασγῶν συγγραψαν Γενναδίουν ('Αρματεζόγλουν) μητροπολίτουν Ἡλιουπόλεως καὶ Θείρων, 'Ιστορίᾳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τ. Α', 'Αθῆναι 1953, σ. 320-1 καὶ ἔρθρα Γ. I. Κονιδάρη, ἐν «Θρησκευτικὴ καὶ Χριστιανικὴ ἐγκυροποιαδεία», τ. Α' (1936), στ. 9-10 καὶ 'Αναστ. Γιαννούλη τοῦ Ηθικὴν 'Εγκυροποιαδεία, τ. Α' (1962), στ. 16-17.

(10a) Νικολάον, ἐπ. να', 241C.

(11) «Οὖσὶ δόηταις ἀπεστάλης καὶ σωτήρ, μετὰ γε τὸν πρῶτον ἥμισυ σωτῆρα καὶ Θεόν». (Νικολάον, ἐπ. φλγ', 352D). «Τῆς ἐγκεχειρισμένης σοι παρὰ τοῦ παναγίου Πνεύματος δύος ὅντων ἰερωτάτης ἀγαλλιάτεως πλήρης, ἀντέχουν» (Νικολάον, ἐπ. φιη', 336B).

(12) «Πρὸς τῆς ἐπιμέσεως τῆς ταπεινῆς ἥμισυ χειρός» (Νικολάον, ἐπ. φλε', 356C κ. ἔξ.). «Οὕτω τὴν ἀμαρτωλὸν ἐπιτεθείκαμεν χεῖρα» (αὐτ.).

διδάγμασιν ἐντεθραμμένος»^(12a) εἶναι δι πρῶτος φέρων τὸν τίτλον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλανίας.

Ο Grumel⁽¹³⁾, στηριζόμενος ἐπὶ πληροφορίας τοῦ ἄραβος Jbn-Rosteh ἀναγραφούμενης εἰς τὸ ἔργον του Kitab-e-Aluk-al-Nafisa, συνταχθὲν περὶ τὸ 903, καθ' ἥν «ὅς βασιλεὺς τῶν Ἀλανῶν προσωπικῶς εἶναι χριστιανός, ἡ μᾶζα δμως τῶν ὑπηρέτων αὐτοῦ εἶναι ἀπιστος, λατρεύουσα τὰ εἴδωλα», τοποθετεῖ περὶ τὸ 903, ἥτοι περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς α' πατριαρχείας τοῦ Νικολάου, τὴν βάπτισιν τοῦ ποιγκηπος τῶν Ἀλανῶν καὶ τὴν ἀποστολὴν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Πέτρου πρὸς αὐτούς. Ακριβέστερον καθορίζει ἀλλαχοῦ^(13a) τὴν δημιουργίαν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀλανίας τὸ 901 ή 902. Ο Bréhier⁽¹⁴⁾ ἐπίσης ἀποδέχεται τὸ 902^(14a).

Ο Πέτρος, παρὰ τὴν βοήθειαν, τὴν διποιαὶ παρέσχεν εἰς αὐτὸν δι ἡγεμὸν τῆς Ἀβασγίας, διστις «ξενοδοχίαν, θεραπείαν, τὴν ἀλλην παραμυθίαν, διη δυνατὴ χορηγεῖσθαι δῆλη προαιρέσει καὶ δῆλη ψυχῇ ὁφθῇ ἐπιδειξάμενος»⁽¹⁵⁾, συναντᾶ πλείστας δισας κατὰ τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ ἔργου του δυσκολίας καὶ ἀποτέλλει σωρείαν ἐπιστολῶν πρὸς τὸν Νικόλαον, παραπονούμενος διτι ἐλημμονήθη ὑπ' αὐτοῦ^(15a). Οι Ἀλανοί, φαίνεται, συνηθισμένοι εἰς τὴν ἐθνικὴν ζωήν, δυσκόλως προσημούμενοι εἰς τὰ ἐπιτάγματα τῆς νέας θρησκείας. Οὕτω π. χ. περὶ γάμου εἶχον κατὰ πολὺ διάφορον ἀντίληψιν^(15b).

Ἐναντίον δὲ τῶν ἀντιξοτήτων τούτων ἀγωνίζεται δι Πέτρος καὶ πολλάκις αἰσθάνεται ἐαυτὸν πλήρως ἐξουθενωμένον. Ο πατριάρχης Νικόλαος εἰς τὰς πρὸς αὐτὸν ἀπαντήσεις τοῦ⁽¹⁶⁾ τὸν παρηγορεῖ, τὸν ἐνθαρρύνει καὶ τὸν συμβουλεύει· τοιοῖς εἰς αὐτὸν τὸ μέγεθος τῆς ἀπο-

(12a) Νικολάον, ἐπ. φλε', 357A.

(13) V. Grumel, La date de la conversion des Alanes... «Échos d'Orient» 33 (1934), σ. 58.

(14) L. Bréhier, Vie et mort de Byzance, Paris 1948, σ. 153.

(14a) Ο Κυρικόν τοῦ Βυζαντινοῦ πατριαρχείου⁽¹⁷⁾ μελέτη αὐτοῦ («Ο Χριστιανισμὸς παρὰ τοῖς Ἀλανοῖς») Vizantiskij Vremennik, Petersburg 5 (1898), σ. 1-18, ἀποδεῖται τὸν ἐκχριστιανισμὸν τῶν Ἀλανῶν κατὰ τὴν διατριπολίτην τοῦ Νικολάου Α'. Οι νεώτεροι ἀναμφισβόλως ενδιόσκονται πλησιέστερον πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

(15) Νικολάον, ἐπ. να', 241D.

(15a) Βλ. καὶ Νικολάον, ἐπ. φλε', 352C.

(15b) Νικολάον, νβ', 245D. Πρὸβλ. καὶ ἐπ. φλγ', 353C: «Περὶ δὲ τοῦ ἀθέουμον γάμου, εἰ μὲν οἷόν τε, παραινέσι καὶ διδασκαλίῃ λῦσαι τὴν συντριβήν, πᾶσα Θεῷ χάρις. Εἰ δὲ τοῦ πράγματος ἡ δύναμις, τέως μητρέται προκόπτειν τὸ κακόν, μηδὲ ἀπό τοῦ τῶν ἐπιτέρεψεν τοιούτοις γάμοις καταμολύνεσθαι τὸ γένος. Τοῦτο δὲ πράξεις συνήθησε τῷ τε ἡγεμόνι τοῦ ἔθνους ὑποτιθέμενος καὶ τῷ ἀνδρὶ, ὃ συγχωρεῖται τὸ συνοικεῖν διὰ τὴν ἡδη φθάσασαν σύναψιν».

(16) Πρὸς τὸν Πέτρον ἀπευθύνονται αἱ ἐπ. τοῦ Νικολάου νβ', φιη', φλγ', φλδ', φλε'.

στολῆς του⁽¹⁷⁾. διαπιστώνει ότι «ούτως ἀθρόον ἡ μετάστασις τῆς ἐθνικῆς ζωῆς πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τοῦ Εὐαγγελίου τὸ ράδιον οὐ καταδέχεται»^(17α). συγχρόνως δὲ δίδει εἰς αὐτὸν συμβουλὰς διὰ τὴν ἐμμονὴν εἰς τὸ ἔργον του καὶ διὰ τὴν ὅσον ἔνεστι κατὰ τὸν πλέον ἀρτιώτερον τρόπον ἐκπλήρωσιν αὐτοῦ. Ἡ ἱεραποστολικὴ ἐνέργεια πρέπει νὰ ποικύλῃ ἀναλόγως τῶν προσώπων, πρὸς τὰ δόπια ἀπευθύνεται καὶ νὰ διεξάγηται πάντοτε μετὰ πατρικῆς ἐπιεικείας^(17β). Τονίζει δὲ εἰς τὸν Πέτρον, διτὶ πρέπει νὰ χαίρῃ, διότι πάσχει χάριν τοῦ Χριστοῦ⁽¹⁸⁾, καὶ νὰ ἔχῃ ὑπὲρ ὅψιν τὰς ἀμοιβὰς τῆς μελλούσης ζωῆς, αἱ δοπῖαι τὸν ἀναμένουν⁽¹⁹⁾.

Συγχρόνως διως παραγγέλλει εἰς τοὺς ἥγεμόνας τῆς Ἀθασγίας, δπως βοηθοῦν καὶ παραμυθοῦνται αὐτὸν⁽²⁰⁾. Οὕτω τὸν διάδοχον τοῦ Bagrat, ἥγεμόνα Κωνσταντίνου, προτρέπεται, δπως «συνεπικουρόησῃ αὐτῷ καὶ συναντιλήψῃ τῶν πόνων» καὶ εἴ τινος ἐν ἔθνει τοιούτῳ καὶ γῇ ἔνεῃ τῶν ἀναγκαίων καὶ ἄνεσιν τῇ ζωῇ φρεόντων ἐνδεής ἐστι προθύμως ἐπιχορηγήσῃ τοῦ Θεοῦ αὐτῷ δύναμιν παρασχόντος»⁽²¹⁾. Ἐπίσης εὑρχεται, δπως βοηθήσῃ ἀκόμη περισσότερον, ἐὰν δύναται, τὸν ἔχοντας ἀνάγκην⁽²²⁾.

(17) Οὐ (λαοῦ) σὺ δδηρὸς ἀπεστάλης καὶ σωτῆρος (N ἵ κ ο λ ἀ ο ν, ἐπ. φλγ', 352D).

(17α) N ἵ κ ο λ ἀ ο ν, ἐπ. νθ', 245D.

(17β) N ἵ κ ο λ ἀ ο ν, ἐπ. νθ' 245) 248.

(18) «Χάρις ἐστὶ καὶ φιλοτιμία ἄνωθεν τὸ πάσχειν ὑπὲρ Χριστοῦ» (N ἵ κ ο λ ἀ ο ν ἐπ. φλε', 357A).

(19) «Λογίζουν δέ μοι καὶ τὰ ἐκεῖθεν, δπότε ἀγαλλίασις ἀδιάλυτος ἀντὶ τῶν νῦν σε περιστήσεται θλίψεων, ἀντὶ τῆς γυμνότητος, ἀντὶ τῆς ἄλλης ἀποφίας πλούτος οὐ προσιέμενος λόγον εἰς ἔκφρασιν... Ὁ μετὰ τῶν φωστήρων τοῦ κόσμου τοῦ θείου φωτὸς ἐπιτλώμενος σταίης, καὶ ἄτε δή τοις ἐκείνων συμμεօρφωμένος παθήμασι τῇ θείᾳ δόξῃ ἀπαστράπτων δρμείης» (N ἵ κ ο λ ἀ ο ν, ἐπ. φλε' 357CD).

(20) «Εἴ τινος δ' ἀν καὶ ἔτι δυνατοῦ σου ὄντος ὁ θεοφιλέστατος ἀρχιεπίσκοπος ἐπιτεύξεται παραμυθίας τῆς σῆς, τέκνουν ἡμῶν, ἀρετῆς, πάντως καὶ τοῦτο ἔξεις τοῖς προλαβοῦσι σοι καλοῖς συναριθμούμενον» (N ἵ κ ο λ ἀ ο ν, ἐπ. να', 241) 243.

(21) N ἵ κ ο λ ἀ ο ν, ἐπ. μιστ' 236C, τοῦ ἔτους 906 ἢ 907.

(22) «Καὶ εἶης καὶ ἔτι πλέον εἰς εὐπορίαν τῆς τοιαύτης δυνάμεως καθιστάμενος βοηθεῖς τοῖς ἀπορουμένοις» (N ἵ κ ο λ ἀ ο ν, ἐπ. μιστ' 236C).

Πρὸς βοήθειαν τοῦ κατὰ πολλῶν δυσκολῶν ἀγωνιζομένου Πέτρου ἀπεστάλη καὶ πάλιν ὃς συνεργάτης ὁ Εὐθύμιος, δστις πρῶτος ἔδρασεν ἰεραποστολικῶς εἰς τὴν Ἀλανίαν⁽²³⁾. Τοῦτον συνιστᾶ θερμῶς ὁ πατριάρχης Νικόλαος διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμὸν φλε' ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν Πέτρον. Γνωρίζων δὲ τὰς ἀνθρωπίνας ἀδυναμίας ὑποδηλοῦ, δτι διὰ τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ πρέπει νὰ χαρῇ, «οὐχὶ δὲ ἀνιαθῆναι, οὐδὲ παθεῖν τι ἀνάξιον ἀγάπης μάλιστα τῆς τοῦ Πνεύματος» καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ, ὅπως ὁ πονηρὸς παρεμβάλῃ ζιζάνια εἰς τὰς μεταξὺ αὐτῶν σχέσεις⁽²⁴⁾. Ἐὰν ὁ Εὐθύμιος ἐστάλη ὡς ἀπλοῦς συνεργάτης ἢ ὡς ἐπίσκοπος, ὡς ἀποδέχεται ὁ S. Vailhé⁽²⁵⁾, εἵτε ὡς βοηθὸς ἐπίσκοπος, εἵτε ὡς δεύτερος ἐπίσκοπος, διαιρεθείσης τῆς ἀρχιεπισκοπῆς, ἀγνοοῦμεν.

Ο αὐτὸς S. Vailde παρέχει εἰς ἡμᾶς τὰς ἐξῆς πληροφορίας περὶ τῆς τύχης τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀλανίας: Κατὰ τὸν ἀραβαῖον ίστορικὸν Masoudi μνημονεύμενον ὑπὸ τοῦ Rambaud⁽²⁶⁾ ἡ προσπάθεια αὗτη πρὸς ἐκχριστιανισμὸν τῶν Ἀλανῶν ἀπέτυχεν. Οἱ Ἀλανοὶ ἔξεδιώξαν τοὺς ἐπισκόπους καὶ ἀπεποιήθησαν τὴν ἐπικουνωνίαν μὲ τὸ Βυζάντιον⁽²⁷⁾. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Ἀλανίας δὲν μνημονεύεται εἰς τὴν Notitia Episcopatum τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' χρονολογούμενην περὶ τὸ 940. Πάντως ἡ ἰεραποστολὴ θὰ πρέπει νὰ ἐπανελήφθῃ⁽²⁸⁾, διότι κατὰ τὸ τέλος τοῦ ι' αἰώνος ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Ἀλανίας ἀνυψώθη εἰς μητρόπολιν⁽²⁹⁾.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

(23) Αὐτὴ εἶναι ἡ πιθανωτέρα ἐκδοχή. «Οτι δηλ. εἶναι τὸ αὐτὸ πρόσωπον πρὸς τὸν Εὐθύμιον τῆς ἐπ. φιλη' τοῦ Νικολάου.

(24) N ἵ κ ο λ ἀ ο ν, ἐπ. φλε', 360A.

(25) S. V. a i l h é, Alaniā ἐν DHGE 1 (Paris 1912), σ. 1335.

(26) A. R. a m b a u d, L'empire grec au dixième siècle: Constantin Porphyrogénète, Paris 1870, σ. 525.

(27) Τοῦτο συνέβη τὸ 932(;) V. Grumel, La date... σ. 58. L. a t o u r e t t e, A History of the Expansion of Christianity, II, σ. 249.

(28) V. a i l h é, ἔνθ. ἀνωτ.

(29) H.G. B e c k, Kirche und theologische Literatur zur byzantinischen Reich, München, 1959, σ. 170.

ΠΟΡΕΥΘΕΝΤΕΣ*

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΟΥ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΔΙΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ

Γραφεῖα: Σίνα 30, Ἀθῆναι (135) τηλ. 628.192

Ὑπεύθυνος: Ἀρχιμ. Ἀραστάσιος Γ. Γιαννουλάτος.

Ἐμβάσματα: Λίδα Ἀργυρώ Κορτογιώργη.

Ὑπεύθυνος Τυπογραφείου: Δημήτριος Ἡλιάδης.

Τύποις: «ΠΑΤΜΟΣ» Γραφικαὶ Τέχναι, Σαρρῆ 10
Ἀθῆναι (113). Τηλ. 314.069

Ἐλληνικὴ ἐκδοσίς:

Ἐτησία Συνδρομὴ Δρχ. 15

Τιμὴ φύλλου » 3

Ἄγγλικη ἐκδοσίς:

\$ 1

Γίγνονται δεκταὶ συνδρομαὶ ἐνισχύονταις τῆς προσπαθείας.

Λιὰ τὰ ἐννπόγραφα δόθοια εὐθύνονται οἱ συντάκται των.
Ἐπιτρέπεται πᾶσα ἀναδημοσίευσις, ὑπὸ τὸν δρον ὅτι

θὰ ἀναφέρεται ἡ ἐκ τοῦ «Πορευθέντες» προέλευσίς της.